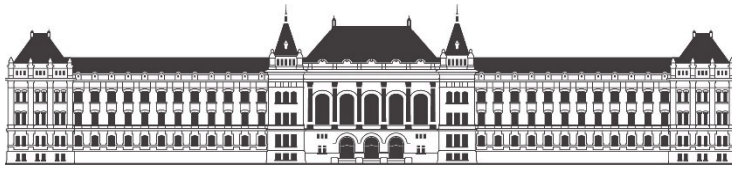

NÁNAI ZSOMBOR RICHÁRD

**A GYŐRI MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE
A RENESZÁNSZTÓL NAPJAINKIG**

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ÉS MŰEMLÉKI TANSZÉK

Tel.: +36-1-463-1330 * 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. * E-mail: eptort@eptort.bme.hu

A GYŐRI MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE A RENESZÁNSZTÓL NAPJAINKIG

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
BUDAPEST 2021

SZERZŐ:

Nánai Zsombor Richárd
Építőmérnök hallgató
BME - Építőmérnöki kar
(Műszaki alapdiploma BSc)

KONZULENS:

Dr. Bögöly Gyula
Adjunktus
Geotechnikai és
Mérnökgeológia Tanszék

TARTALOMJEGYZÉK

1. A dolgozat témakörének bemutatása, tartalomjegyzék:	
Tartalomjegyzék.....	02. oldal
Magyar nyelvű absztrakt.....	03. oldal
Angol nyelvű absztrakt.....	04. oldal
2. Bevezetés:	
Építészeti örökség és műemlékvédelem.....	05. oldal
Győr történeti áttekintése.....	07. oldal
3. A Magyar Ispita építéstörténete:	
A MAGYAR ISPITA ÉPÜLETÉNEK ISMERTETÉSE.....	14. oldal
Előzményépületek.....	18. oldal
Az alapítástól a XX. századig.....	20. oldal
Az Ispita a XX. században.....	23. oldal
A funkcióváltások hatásai.....	28. oldal
4. Épületdiagnosztikai vizsgálatok:	
ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK.....	29. oldal
Alkalmazott módszerek ismertetése.....	30. oldal
Eredmények ismertetése.....	31. oldal
5. Összefoglalás:	
A MAGYAR ISPITA JELEN ÁLLAPOTA.....	36. oldal
Összegzés.....	38. oldal
6. Mellékletek:	
Felhasznált irodalom.....	39. oldal

BORÍTÓKÉP:

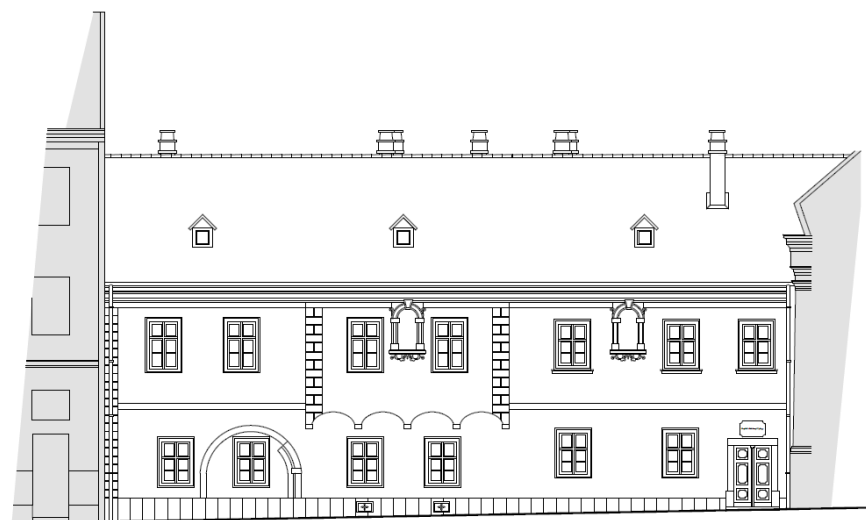
A PHÖNIX SZOBOR AZ ISPITA BELSŐ UDVARÁN

*Borsos Miklós madár-
szoborral ékesített díszkútja
1963 óta ékesíti az épület
átriumszerű udvarát. (A
szerző saját felvétele)*

ABSZTRAKT

Győr történeti belvárosában helyezkedik el a csaknem fél évezredes múltra visszatekintő Magyar Ispita és templom. A XVII. század első felében több középkori házból kialakított, a késő reneszánsz és a barokk jegyeit egyaránt magán viselő épületegyüttes az idők során sokszor és sokat változott mind funkcióját, mind pedig épületszerkezeteit tekintve. Habár az épület korának és szakrális vonatkozásainak kapcsán azt feltételezhetnénk, hogy az évszázadok alatt rengeteg olyan irat keletkezett, amely megőrizte az utókor számára az Ispita építéstörténetét – *Győr viszontagságos sorsa és a háborúk pusztításai nyomán* – ezek jelentős része mégis megsemmisült. Töredékek azonban mindezek ellenére is maradtak fenn, amelyeknek köszönhetően rekonstruálható az Ispita története.

A tanulmány célja a ma múzeumként működő épület korábban betöltött funkcióinak bemutatása, valamint ezen keresztül az épületszerkezeti változásainak elemzése a XVI. századi előzményépületektől kezdve egészen napjainkig. Dolgozatomban a történeti kutatás mellett különböző épületdiagnosztikai – *elsősorban roncsolásmentes* – vizsgálatokon keresztül kívánom feltárni az egyes épületszerkezetek jelen állapotát.

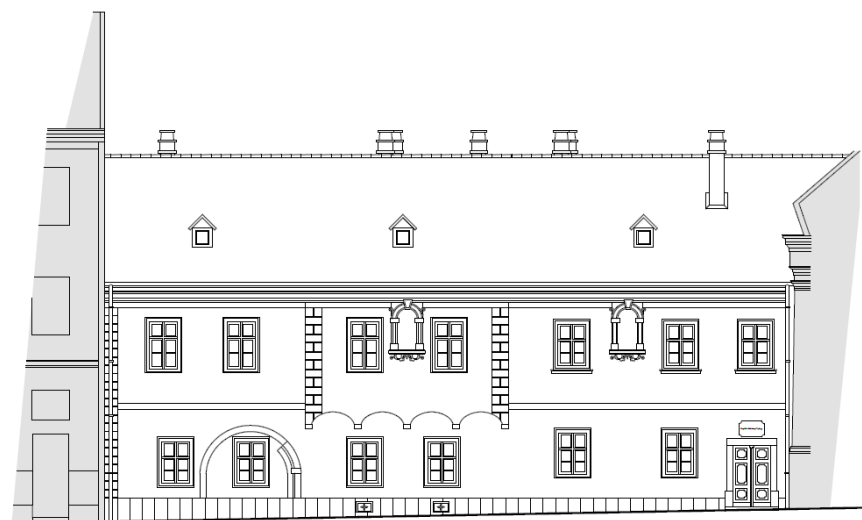
1. ábra:
A MAGYAR ÍSPITA HOMLOKZATA
A szerző saját munkája

ABSTRACT

HISTORY OF THE HUNGARIAN HOSPITAL IN GYŐR FROM THE RENAISSANCE TO THE PRESENT

The Hungarian Hospital and Church has a rich history dating back almost half a millennium. The heritage-listed former public hospital today functions as a museum in the historic town centre. The Hospital was built in the first half of the 17th century from several medieval houses. The building which bears style marks both of the late Renaissance and Baroque, has changed many times, both in terms of its function and its building structures. Although the age and sacred aspects of the building would suggest that many documents have survived over the centuries, which are preserved the history of the Hospital for posterity, following the devastation caused by wars many of them have been destroyed. However, some fragments have survived that could help to reconstruct the history of the hospital.

The aim of the research is to discover the functions of the building in the past, and through this to explore the changes in the building's structure from the 16th century to the present. In addition to historical research, I use various building diagnostic tests to assess the condition of individual building structures.

1. illustration:
THE FACADE OF THE HOSPITAL
Author's own work

ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG ÉS MŰEMLÉKVÉDELLEM

„Hazánk történelmének, kultúrájának és művészetének pótolhatatlan örökségét képezik azok az alkotások, amelyek a környezet kiemelkedő értékeiként az ország és az egyes települések arculatának jellegzetes meghatározói, kulturális hagyományainak hordozói, s egyben a történelmi és nemzettudat formálói.

Ezek az alkotások, mint műemlékek - a tulajdonjogra való tekintet nélkül - az egész nemzet közös kulturális kincsei, védelmük nemzeti összefogást kíván. Fenntartásuk, jelentőségükhöz méltó használatuk és az egész társadalom számára való hozzáférhetővé tételük közérdek.”¹

Az épített örökség védelmének kérdésével már a reneszánsz humanista gondolkodói is foglalkoztak. Szervezett formában a műemlékvédelem azonban csupán XIX. század elején jelent meg. Annak felismerése, hogy az épített örökség a nemzeti emlékezet és a kultúra fontos részét képezi, a nacionalizmus térhódításának természetes velejárója volt. Az 1800-as évek műemlékvédelemmel kapcsolatos alapvetései mára jelentős mértékben megváltoztak és napjainkban is fejlődnek, finomodnak.

A műemléki értékek megóvása mégis nehéz feladat, mert habár ezzel kapcsolatos törvényi rendelkezések már több mint egy évszázada léteznek, azok önmagukban nem képesek biztosítani a műemlékek védelmét. Ennek oka, hogy a fennmaradás ellen számos objektív és szubjektív tényező hat. Objektív tényezőknek elsősorban az elemi csapások tekinthetők, úgymint a földrengés, vagy az árvíz. De ilyen tényező a szerkezeti anyagok természetes avulása és az azt elősegítő fagykár, a fokozott napsütés, az állandó, erős szélhatás, vagy a talajvíz is. Ide sorolható az erkölcsi avulás is, amely számtalan műemléket, de első-

¹ A műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV. törvény bevezető szövege. A műemlék pontos definícióját a 3§ a) pontja írja le, mely szerint a műemlék: minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese (rendszere), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely hazánk múltjának kiemelkedő jelentőségű építészeti, történelmi, tudományos, városépítészeti, képző- és iparművészeti, kertépítészeti, régészeti, néprajzi vagy műszaki (technikatörténeti) emléke, annak rendeltetésszerűen szerves történeti alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrésszel) együtt, amely ezen értékei miatt védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

BEVEZETÉS

sorban a várakat, a népi építészeti emlékeket és az ipari műemlékeket fenyegeti, hiszen ezek a legtöbb esetben nem felelnek meg a mai kor elvárásainak, így pedig gyakorta funkció nélkül maradnak. Szubjektív tényezők alatt az olyan emberek által okozott tényezőket szokás érteni, mint a háború, a szándékos rongálás, vagy a politikai indíttatású pusztítás.²

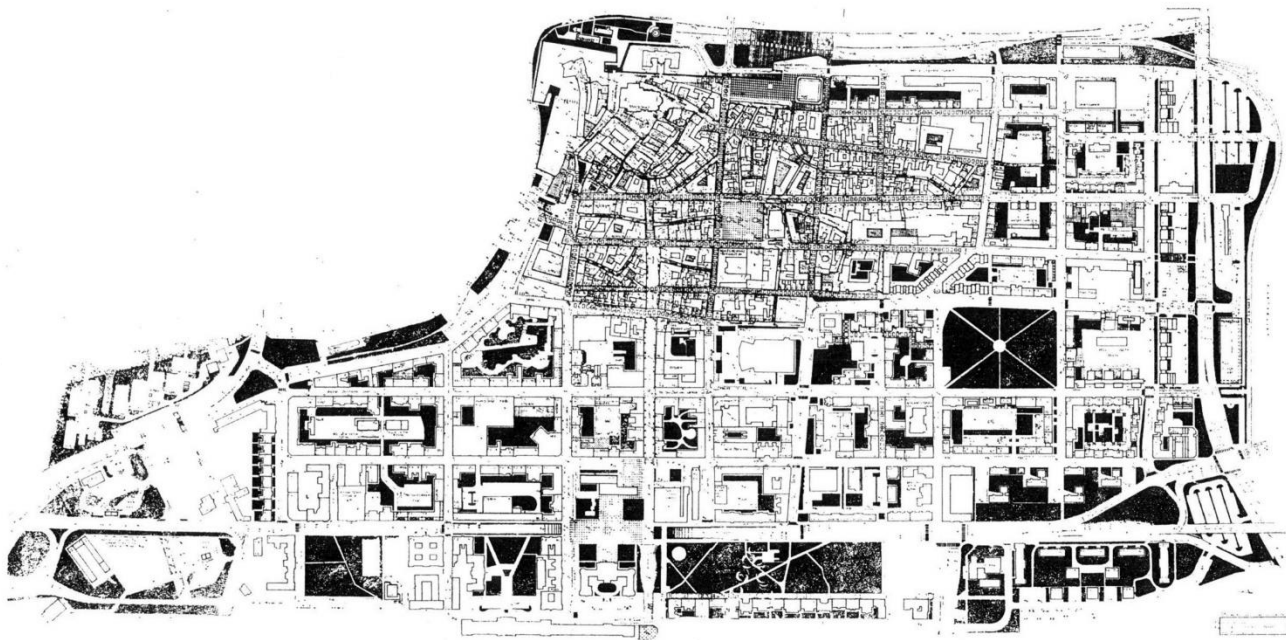
2 A műemlékvédelem témaköréhez jó összefoglalást ad Román András: „487 bekezdés és 617 kép a műemlékvédelemről” című 2004-ben a TERC kiadó gondozásában megjelent könyve.

3 Győr történeti városmagjának rehabilitációjában és az akkori városfejlesztési irány szemléletváltásában nagy szerepe volt Aczél Gábornak és Sedlmayer Beck Zsuzsának, majd a 90-es évektől Winkler Gábornak és Foltányi Miklósnak.

2. ábra:

GYŐR BELVÁROSÁNAK 1983-AS RÉSZLETES RENDEZÉSI TERVE (Aczél Gábor és munkatársai) [Az eredeti dokumentum szkennelt változata a <https://moderngyor.com/gyor-belvaros-rendezesi-terve-1983/> oldalon érhető el]

A fentiekben felsorolt objektív és szubjektív tényezők egyaránt veszélyeztették Győr műemlékeit is. Elég csak az egész országot érintő 1944-es bombázásokra és az azokat követő kényszerűen rosszminőségű helyreállításokra, vagy a politika öncélú rombolásaira gondolni. De Győrben a '70-es évek – belvárosra is kiterjedő – extenzív városfejlesztései is jelentős károkat okoztak. Mégis úgy ismerjük e várost, mint hazánk műemlékekben harmadik leggazdagabb települését. Ez pedig nagyban köszönhető annak, hogy a szakemberek közbenjárására az 1980-as évek elején elindulhatott a történelmi városmag építészeti emlékeinek tervszerű megújítása. (2.ábra) E jószándékú kezdeményezés a magyar műemlékvédelem egyik jelentős sikere, amit mi sem bizonyít jobban, hogy elismeréseképp Győr 1989-ben elnyerte a műemlékvédelem Európa Nostra díját.³

BEVEZETÉS

A műemlékvédelem célja tehát a műemlékek beazonosítása mellett – *amely szintén nem egyszerű feladat*⁴ – az azokat fenyegető objektív és szubjektív tényezők elhárítása. Ugyanakkor a felelősség nem csupán a szakembereké, hanem társadalomé is!

GYŐR TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

*„Az építkezés minden polgárnak egyéni joga és magánügye volt, amelybe a városi hatóság nem is kívánt beleszólni, mert nem ismerte fel, mily mértékben érint az közérdeket. A középkor felfogása szerint a közérdek a telekhatárnál véget ért, s hogy e határon belül hogyan építkeztek, azzal senki sem törődött. Ennek ellenére a középkori városok utcaképeiben mégis rendet, harmóniát, mértéktartást, egymáshoz való igazodást és ízlést találtunk, ami nem jogszabályokból, hanem a középkori polgár gondolkodásából, a közösséghez önként igazodó magatartásból és ösztönös szépérzékből, ízlésből fakadt.”*⁵

Győr története több mint kétezer évre nyúlik vissza, s ezzel az ország legrégebbi múltra visszatekintő városai közé tartozik. Habár e hosszú időszaknak alig maradtak észrevehető anyagi bizonyítékai, a fellelhető régészeti emlékek mégis arról tanúskodnak, hogy amióta az ember megjelent a Duna-medencében, a győri tájat mindig benépesítette.⁶ A város alapítása a keltákhöz köthető, akik a Kr.e.-i IV. században telepedhettek le itt először és emeltek erődítést a Duna és a Rába összefolyásánál. A kelta Arrabona, amely szabad fordításban Rábaszállást jelent, a mai Káptalándomb területén helyezkedett el. A település e helyütt való kialakulásának egyik legfontosabb tényezője a Duna menti fekvése. A Kárpátmedence domborzati viszonyit vizsgálva szinte azonnal feltűnik, hogy a Duna völgye miként alkot természetes átjárót a bécsi medencéből a Kisalföldre.

3. ábra:

GYŐR KITERJEDT ÚTHÁLÓZATA NAPJAINKBAN

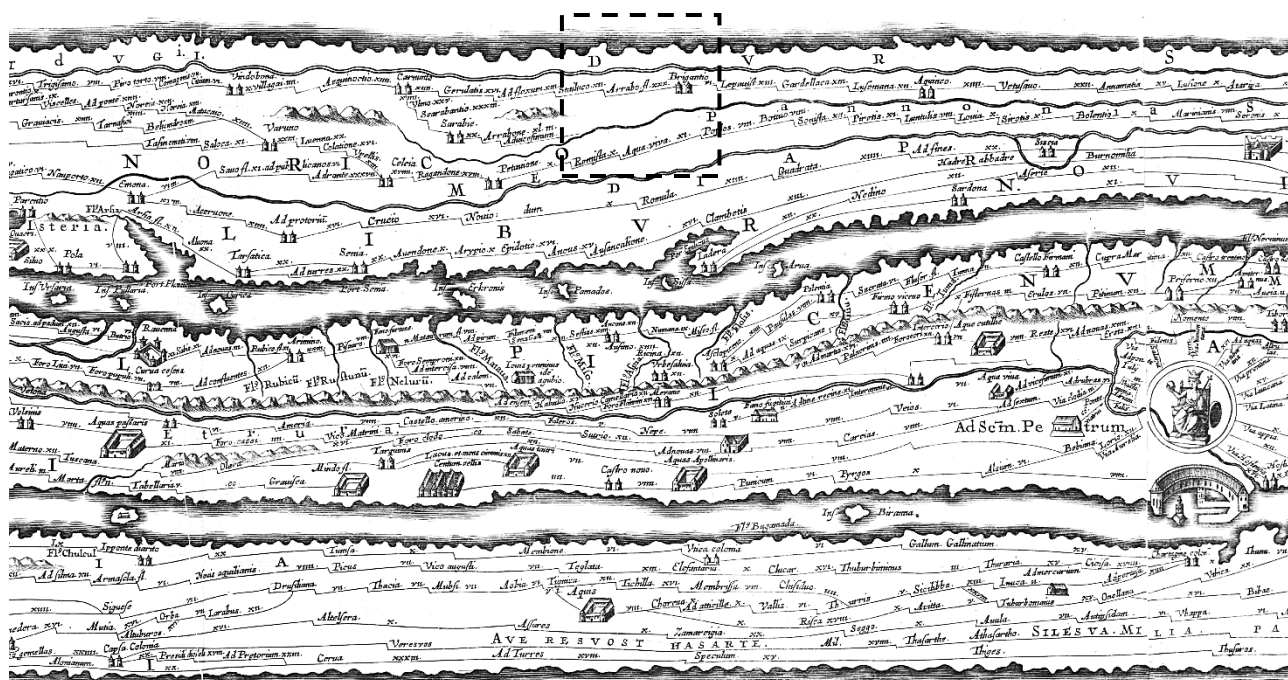
A szerző által szerkesztett térkép. [A térkép szerkesztő honlapja: <https://snazzymaps.com/editor>]

4 A műemlékek azonosítását Pogány Frigyes három értékrend köré csoportosította; a történeti érték, az esztétikai érték és az etikai érték köré. Míg korábban szinte kizárólag csak az esztétikai értéket vették figyelembe, mára mindhárom szempont fontos szerepet játszik a műemlékek beazonosításánál.

5 Dr. Borbíró Virgil – Dr. Valló István: Győr városépítéstörténete - Budapest 1956

6 A környék legrégebbi azonosított leletei Kr.e.-i 4.-5. évezredből származnak. (Benkő Elek, Bondár Mária, Kolláth Ágnes: Magyarország régészeti topográfiája – Múlt, jelen, jövő - Budapest 2017) [A tanulmány online hozzáférhető az alábbi <http://real.mtak.hu/74516/1/Topografia.pdf> oldalon]

BEVEZETÉS

4. ábra:

GYŐR EGYIK LEGKORÁBBI FENN- MARADT TÉRKÉPI ÁBRÁZOLÁSA

A IV. századból származó római *Tabula Peutingeriana*-n (a római úthálózatot bemutató térképen) Arrabona, mint Arrabo Fl(umen) szerepel. [A teljes, kereshető térkép a <https://www.tabula-peutingeriana.de/index.html> oldalon érhető el.]

A *Porta Hungarica* nem csupán a Dunának, hanem a közlekedésnek is utat nyit, így nem csoda, hogy a seregek és a kereskedő karavánok számára ez az útvonal volt a legrövidebb és legjárhatóbb Magyarország felé. Ezért válhatott a nyugat-kelet irányú kereskedelem legfontosabb útvonalává a Duna-völgyében húzódó Bécs-Győr-Buda közti út.

A kelták mintegy négyszáz éves uralmának végül a Rómaiak vetettek véget, akik a Kr.u. I. évszázadban fejezték be Pannonia meghódítását és foglalták el Arrabonát. A település jelentőségét a rómaiak is hamar felismerték, és ez már a megszállás első ütemében kifejezésre jutott azzal, hogy Aquincummal együtt hosszú időn át, mint előretolt helyőrség szerepelt a római *Limes* pannóniai szakaszának; a *Ripa Pannonica*-nak védelmében. A római *castrum* (római légiós tábor) körül polgári település un. *canabae* (városias, de városi joggal nem rendelkező település) jött létre. Arrabona virágkorának, Róma hatalmának hanyatlása vetett véget. Kr.u. 377-ben a helyőrséget kivonták, s a római uralom átadta helyét az északi barbár népeknek. A várost ezután egymást követő nomád népek uralták, de csupán az

BEVEZETÉS

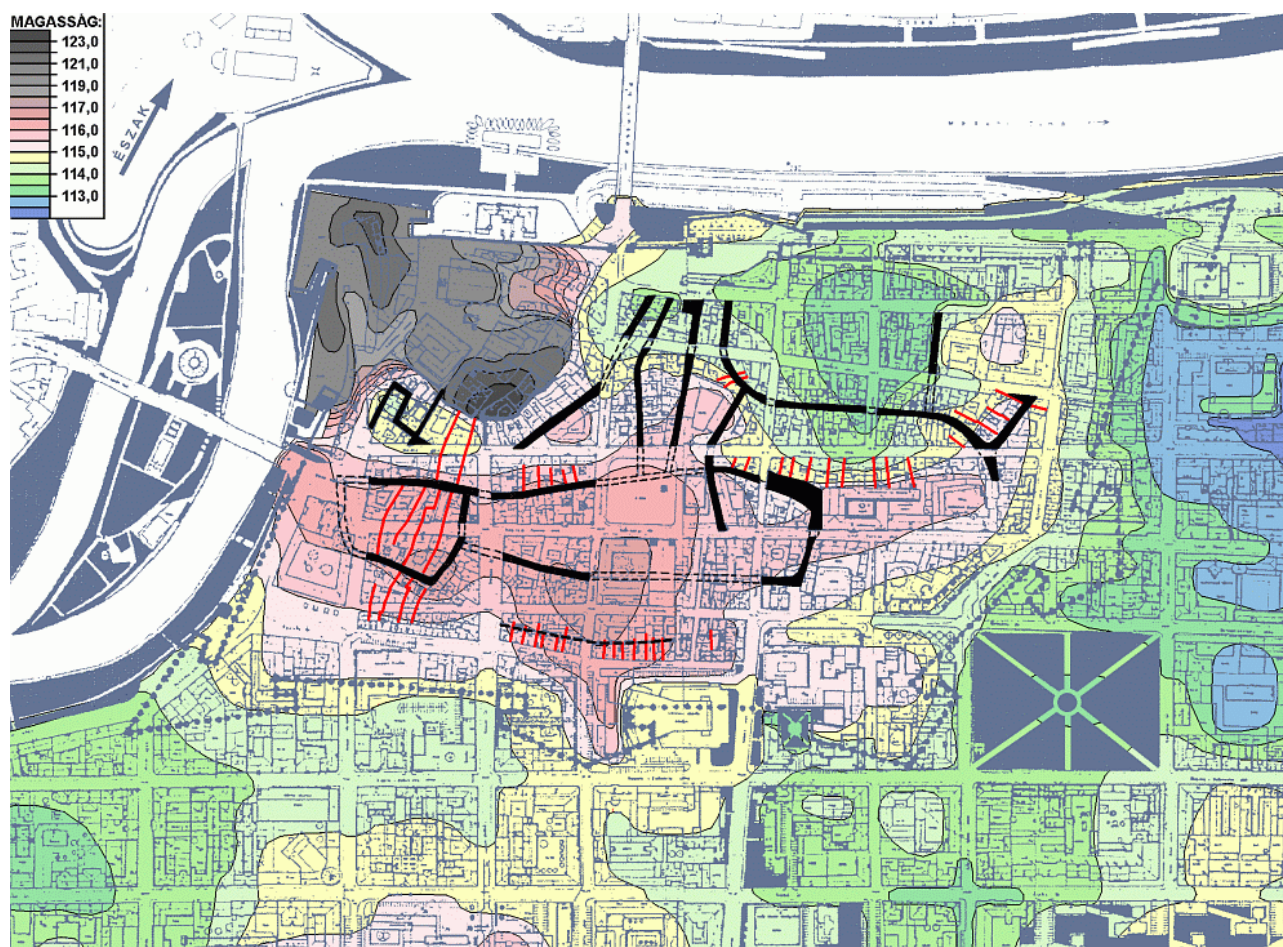
avarok létesítettek itt állandó jellegű, említésre méltó települést. A honfoglalás során elődeink hamar felismerték Győr stratégiai fontosságát és birtokba is vették a várost, amely így a legkorábbi magyar települések közé sorolható. *István király* államalapításával Győr gyors fejlődésnek indult, hiszen a várost közigazgatási és egyházigazgatási központtá tette.

Győr történetének meghatározó mozzanata Ottokár cseh király 1270-ben kezdődött hódító hadjárata, amely a városig jutott és ahol a magyar sereg a győri polgárság segítségével győzelmet aratott. V. *István* hálából az 1271-ben kelt királyi kiváltságlevéllel a szabad királyi városok sorába emelte és *fehértári joggal* jutalmazta Győrt, amely a kiváltságok hatására szinte kizárólagos irányítójává vált a nyugati irányú kereskedelemnek. A XIII. században a városban számos egyházi építkezés zajlott. A középkori városmag körül szerzetesrendek telepedtek meg, amelyek közül a leginkább említésre méltó a Domonkos-rend, akik itt alapították első magyarországi kolostorukat. Az Anjouk idején a Bécset kikerülő kereskedelmi utak kialakítását célzó gazdaságpolitika, melynek eredményeképpen Sopron és Pozsony is árumegállító jogot kapott, Győr kizárólagos kereskedelmi központ szerepét megszüntette.

⁷ A város fejlődése azonban a hátrányos változások ellenére is töretlen maradt, hiszen a majd fél évszázadnyi "egyeduralom" következtében kellően megerősödött a kereskedőréteg. A XV. században Győr megerősítésére is sor került, a várost falakkal vették körül, földsáncokat és bástyákat emeltek. A középkori vár voltaképpen ekkor nyerte el végső formáját és kiépítettségét.

Az ezt követő pusztító harcok és válságos idők árnyékát a rendek 1455-ös győri ferencesek templomába összehívott országos gyűlése vetítette előre. Ezen a gyűlésen határozták el 100 000 fegyveres kiállítását a török ellen, amelynek végeredménye Hunyadi és Kapisztrán világraszóló nándorfehértári győzelme lett.

7 1403-ban Győr megnyitotta kapuit a trónkövetelő Nápolyi László előtt, de miután Zsigmond hívei ugyan ebben az évben több más várral együtt Győrt is elfoglalták az 1405-ös országgyűlésen kiváltságait nem vették figyelembe és nem sorolták a tárnoki városok közé. A település sorsa csak az évszázad közepére rendeződött, amikor az a káptalan birtokába került. Ennek következménye azonban az, hogy a polgárság elveszítette önkormányzatát, amelyet csak három évszázaddal később 1743-ban szerzett vissza, amikor Mária Terézia ismét a szabad királyi városok sorába emelte Győrt. E döntés egyik hozománya a város mai címere és a Királyi Akadémia alapítása, amely kisebb megszakításokkal mintegy 150 évig állt fent.

5. ábra:
GYŐR TÉRKÉPE A FELTÉTELEZETT
KÖZÉPKORI UTCARENSZER KI-
EMELÉSÉVEL

(Winkler Gábor) Piros színnel a belső helyzetű tanútelekhatárok szerepelnek (Somfai Attila). [A kapcsolódó tanulmányok elérhetők: a http://www.sze.hu/ep/arc/irod/WG1998_GyorVarosszerkTo rt.pdf, valamint a http://arc.sze.hu/irod/SA2001_GYORdomborzmedervand+S UMMARY/oldalon]

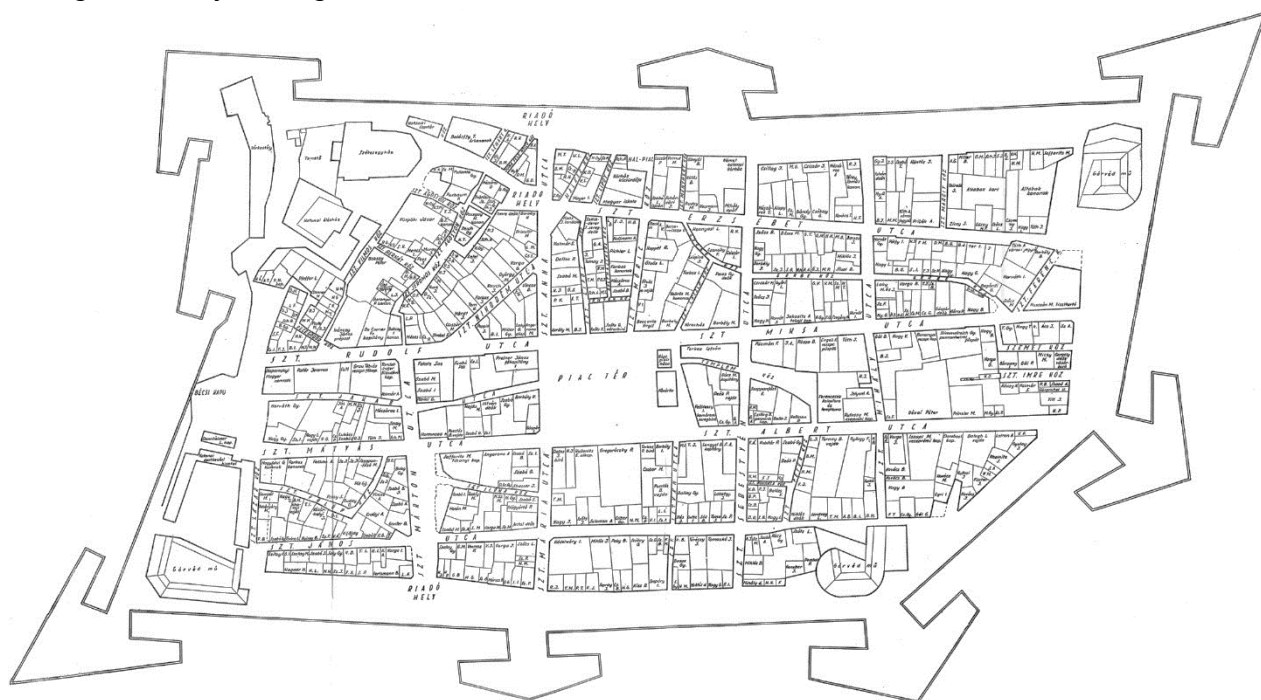
A török hódító szándékának Mátyás erős hadserege még ellent tudott állni, ám a halála után kibontakozó belső viszályok olyannyira legyengítették az országot, hogy 1541 után nagy része hódoltság alá került. Győr 1529-ben esett el, amikor Lamberg Kristóf a fenyegető török vesz közeledtével ahelyett, hogy megkísérelte volna a vár védelmét felgyújtotta azt. Innen származik a város török elnevezése „Janik Kala”, azaz „égett város”. Győr mindemellett sem veszítette el jelentőségét, hiszen habár a város pusztulása okot adhatott volna az elnéptelenedésére, a korábbiakban említett szerencsés fekvése továbbra is fontossá tette. A bécsi udvar számára ezért egyre sürgetőbbé vált a város korszerű erőddé való kiépítése, ugyanis a Bécs felé nyomuló csapatok természetes útvonala is erre vezetett. Győr középkor végi állapota legelsőrendű végvárrá válásával alapjaiban átalakult.

BEVEZETÉS

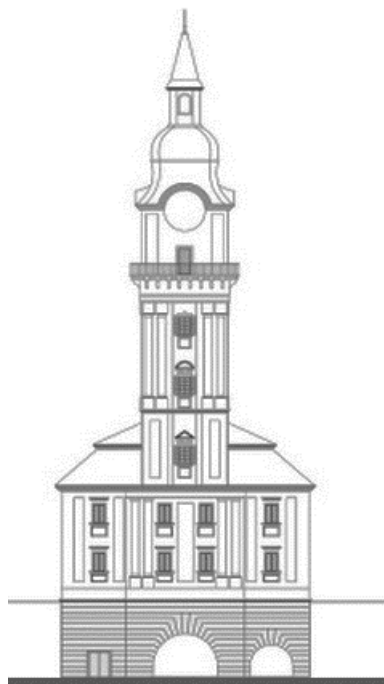
Az új vár építése már 1537-ben megkezdődött *Fels Lénárd* kapitány felügyelete alatt, nagyobb lendületet azonban akkor vett, amikor 1559-ben *Pietro Ferabosco* olasz hadmérnök közvetlenül a király elé terjesztette nagyszabású és korszerű erődítési elképzelését. A terveken a falakat hét fülesbástya, és egy félbástya tagolta, az átjárást pedig három kapu (délen a *Fehérvári kapu*, nyugaton a *Bécsi kapu*, valamint északon a *Duna kapu*) biztosította. Az építés ütemében hirtelen változás 1561-ben *Salm Egon* főkapitányi kinevezésével állt be, ekkor kezdtek nagyobb erőfeszítéseket tenni a hatékonyabb várépítő munka érdekében. A Szigetben új tégláégető kemencéket állítottak fel, ahol a várhoz 50.000 m³ (több mint másfélmillió) téglát készítettek a falakhoz és a bástyákhoz. A Győri várat többnyire olasz építészek tervezték, így egész architektúrájában az olasz várépítészeti rendszer első jelentős Magyarországi képviselője. Az erődítési munkálatok négy évtizeden át folytak, így 1594-re, amikor a tizenöt éves háború során a török megostromolta és bevette a várost, az építkezések már igen előrehaladott állapotban voltak, ugyanakkor a vár külső védművei; az előretolt ágyúállások és a várárok kiszögellőbástyái még nem készültek el.

6. ábra:
A VÁROS 1617. ÉVI REKONSTRUÁLT ALAPRAJZA

[Az eredeti dokumentum a <https://moderngyor.com/1617-a-gyori-var-alaprajza/> oldalon tekinthető meg]

BEVEZETÉS

7. ábra:

AZ EGYKOR ÁRVAHÁZKÉNT IS MŰKÖDŐ GYŐRI TŰZTORONY 1895-ben elbontották ma a városháza tornyában köszön vissza. (Nagy András rajza)

8 Eugène de Beauharnais francia tábornagy vezetésével Győr déli határában Kismegyernél ütköztek meg a francia csapatok, az osztrák zsoldos haderővel, valamint az utolsóképp összehívott nemesi felkelés résztvevőivel. A franciák győzelmével végződő ütközet után Napóleon seregei Győrt is megostromolták és nyolcnapos ágyúzást követően bevették a várat. Végül a kivonuló francia csapatok a bécsi békeszerződés értelmében felrobbantották a falakat, majd elkezdték az egykori erősség felszámolását. A várban okozott károk nyomán a városvezetés arra elhatározásra jutott, hogy a régi védművek elavultak és csak gátolják a város terjeszkedését ezért a Mosoni-Duna, valamint a Rába part menti védműveket leszámítva elbontották a várfalakat, hogy teret biztosítsanak a Belváros déli és keleti irányú terjeszkedésének. Ennek következtében ma már csak az egykori erődtöredékei emlékeztetnek a török kor küzdelmeire.

A vár elfoglalása után a török csupán négy évig birtokolta az erődítést, ugyanis a magyar és osztrák seregek *Pálffy Miklós* és *Adolf von Schwarzenberg* vezénylete alatt már 1598-ban visszaszerezték. Ekkor folytatták a vár erődítését, de a külső védművek építése csak 1671-ben fejeződött be. Ezzel Győr a kor Európájának egyik legerősebb végvára lett, ezért a *"Fenséges Porta"* hadai meg sem próbálták ismét megostromolni. Buda 1686-os visszavétele után az erődítés elvesztette katonai jelentőségét, így a város előtt ismét megnyílt az út a kereskedelem és a polgári élet felvirágzása előtt, hiszen a várfalak mögött lehetőség adódott a viszonylag békés fejlődésre. A XVII. század második felében sorra telepedtek meg a városban a szerzetesrendek, megerősödött a polgárság, a város épületei pedig barokk stílusban újultak meg. Ez az időszak teremtette meg Győr műemlékeinek jelentős részét. Az Óváros képét mind a mai napig a barokk és a rokokó szellemében épült polgári lakóházak határozzák meg. A békés idők lehetővé tették a Belváros körül kiépült településmagok, Újváros, és a mai Nádorváros fejlődését is. A század végén a *Fehérvári-kapu* fölé megépült az akkori városképet lényegében meghatározó *Tűztorony* (7.ábra), amellyel a vár elérte teljes kiépítettségét.

A XIX. század a város életében és fejlődési ütemében – *mint ahogy a világban mindenütt* – jelentős változásokat hozott. 1809.-ben a Győri vár hosszú idő után először és utoljára teljesített katonai értelemben vett szolgálatot.⁸ Az 1800-as évek végére, a kereskedelem fellendülésével egyidőben jelentős ipari üzemek is létesültek, amely Győrt Budapest, Pozsony és Temesvár után az ország negyedik legjelentősebb ipari központjává tette. A *Szeszgyár* és *Finomító*, tőle nyugatra pedig a *Rába Magyar Vagon- és Gépgyár* telepe épült fel, mellyel párhuzamosan jött létre Gyárváros mai, központi része, ami a szecesszió kiemelkedő városépítészeti alkotása. Győr a század utolsó évtizedeiben a nagyvárosi fejlődés útjára lépett, felépült a

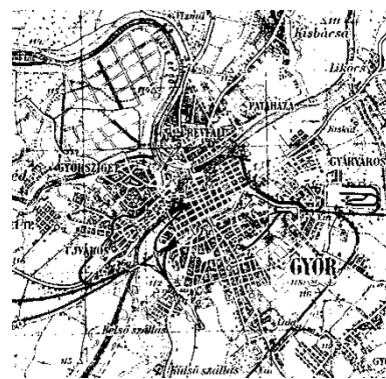
BEVEZETÉS

neobarokk városháza, új középületek, parkok és bérházak létesültek. A város közigazgatásilag is egyesült Révfaluval és a Szigettel.

Az első világháború és az azt követő néhány évtized a város nagyipari jellegét erősítette.⁹ A háború után Győr és az ország épphogy helyrerázódott gazdaságát az 1929-es világválság is érzékenyen érintette. A '30-as évek végén a település ipara azonban újra erőre kapott elsősorban a közelgő háborúra való előkészületek miatt. Darányi Kálmán miniszterelnök 1938-ban Győrött hirdette meg hadiipar-fejlesztési programját.¹⁰

A háború és az azt követő kárelhárítások után Győr fő mozgatórugója továbbra is az ipar maradt, mely napjainkig meghatározó szerepet tölt be a település életében. Az ipar fejlődése a 60-as években vett nagyobb lendületet, amikor az itt működő gyárak miatt (pl.: Rába, MÁVAG, GYÁÉV) a város stratégiaileg is kiemelt jelentőségűvé vált, mind gazdasági, mind pedig politikai értelemben. Ennek következményeképpen nem meglepő, hogy a város lakossága csupán 20 év alatt megduplázódott. A korábbi kisebb léptékű lakótelepi-építkezések egyre nagyobb ütemben folytatódtak válaszul a fellépő lakáshiányra. Ennek eredményeként előbb Adyváros, majd a József Attila lakótelep, végül két ütemben Marcalváros épült ki. 1971-ben Ménfőcsanak, Gyirmót és Győrszentiván községeket Győrhez csatolták, ami után a település megyei városi rangot kapott. A Belváros déli részén folytatták a századfordulón elkezdett nagyvárosias centrum kiépítését, aminek részeként 1978-ra épült fel Győr új színháza.

A rendszerváltás a város gazdasági életében nem okozott olyan súlyos válságot, mint az ország legtöbb részén. A régi vállalatok hosszabb-rövidebb ideig még fent tudtak maradni. A vasfüggöny leereszkedésével egyidőben pedig több új cég is települt a városba, létrehozva ezzel az ország legjelentősebb iparparkját.

8. ábra:

A VÁROS AZ 1941-ES KATONAI FELMÉRÉSEN

Itt Győr már nagyvárosias jelleget mutat. A városképet évszázadokon át meghatározó védművek néhány kivételtől eltekintve megszűntek. Teljesen kiépült a vasúthálózat és új városrészek jöttek létre. [<https://maps.arcanum.com>]

9 Győrött jött létre az Osztrák-Magyar Monarchia legjelentősebb hadiüzeme; az Ágyúgyár, amely termékeinek vízi úton történő elszállítására építette meg az Iparcsatornát.

10 A városban nehéz- és hadfelszerelési ipar épült ki, amely a következő hat évben ontotta magából a pusztító fegyvereket a II. világháborúba sodródott ország és szövetségeseinek hadszíntereire. Ez önmagában hordozta a megtorlás lehetőségét. A város ipara 1944 elejétől légitámadások célpontja lett. Győrt a háború végéig 36 légitámadás érte, amelyek célja ugyan a város hadiiparának és fontos, a városmagot keresztülszelő vasútvonalainak megsemmisítése volt, mégis a kijelölt területeken kívül is nagy pusztítást okozott. A város 264 ipari üzeméből 72 teljesen elpusztult, 122 pedig súlyosan megrongálódott. A polgári épületek csaknem 90%-a szenvedett jelentős kárt, 236 ház pedig a földel vált egyenlővé. A szörnyű események hatására a lakosság 1/3-a, elhagyta a várost. A háború után az elsődleges cél a bombakárok felszámolása és az újjáépítés lett.

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

A GYŐR TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Dr. Borbíró Virgil – Dr. Valló István: Győr városépítéstörténete - Budapest (1956) 17-283. o.
- Lengyel Alfréd: Győr története – Városépítés 7. évfolyam, 1971/4.szám
- Győr Története a kezdetektől napjainkig. Városi Levéltári Füzetek 1/1997, Győr (1997)
- Winkler Gábor: Győr városszerkezetének történeti jellegzetességei c. tanulmány, Művészettörténet – Műemlékvédelem, Budapest, 1998
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Gy%C5%91r_t%C3%B6rt%C3%A9nete
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gy%C5%91r>

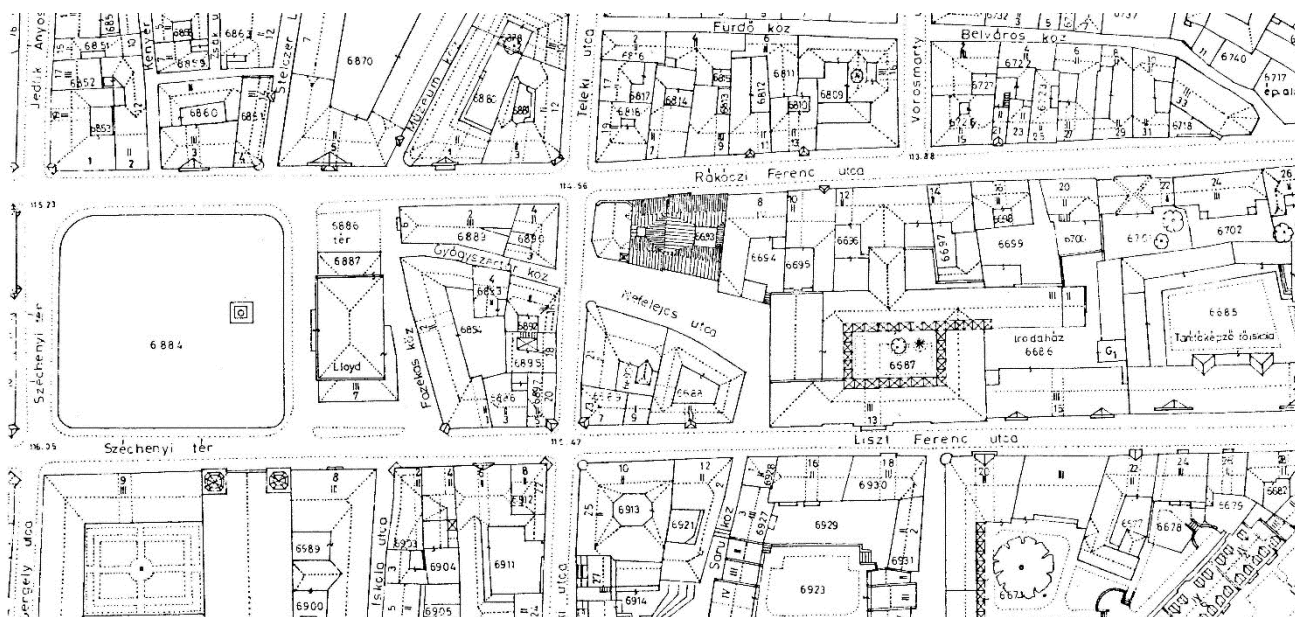
Az állam átalakulása, valamint a város gazdasági fellendülése biztosította a máig is tartó töretlen fejlődést. Győr napjainkra Magyarország hatodik legnépesebb városaként jelentős gazdasági, kulturális és sportközponttá vált az ország észak-nyugati régiójában.

A MAGYAR ISPITA ÉPÜLETÉNEK ISMERTETÉSE

ÉPÍTÉSZETI MŰSZAKI LEÍRÁS

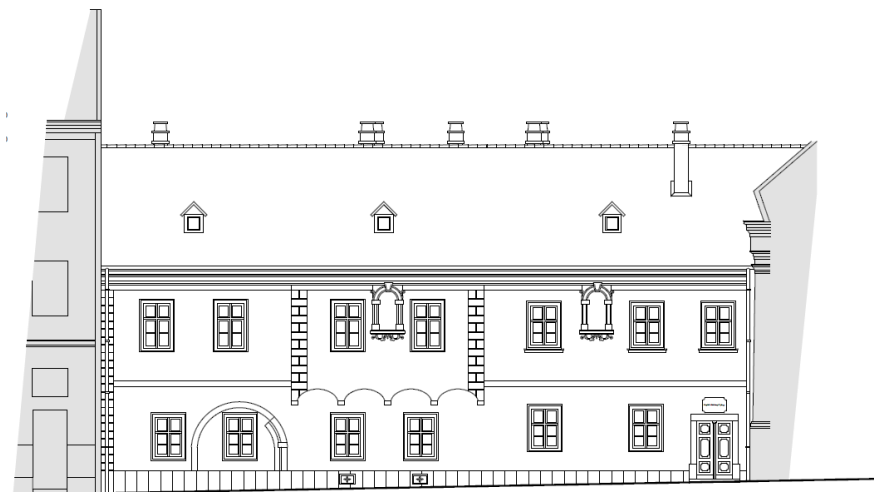
Győr műemléki belvárosában a 6693. hrsz.- telken a Rákóczi Ferenc utca 6. szám alatt helyezkedik el, a 4344-es azonosítószámú műemléki védelem alatt álló múzeum, a volt Magyar Ispita. A középkori eredetű épület építése a késő reneszánszra datálható. Az épületet a XVIII. század első felében részben barokk stílusban átalakították, így reneszánsz és barokk jegyeket egyaránt visel magán. A Magyar Ispita eredeti rendeltetését tekintve egészségügyi, szociális intézményként, menhelyként működött, az 1666-os alapításától kezdődően egészen a II. világháborúig. Ma a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum igazgatásában állandó és időszakos kiállítások helyszíneként funkcionál.

9. ábra:
MAGYAR ISPITA ÁTNÉZETI
HELYSZÍNRAJZ
Winkler Gábor és Foltányi
Miklós rajza

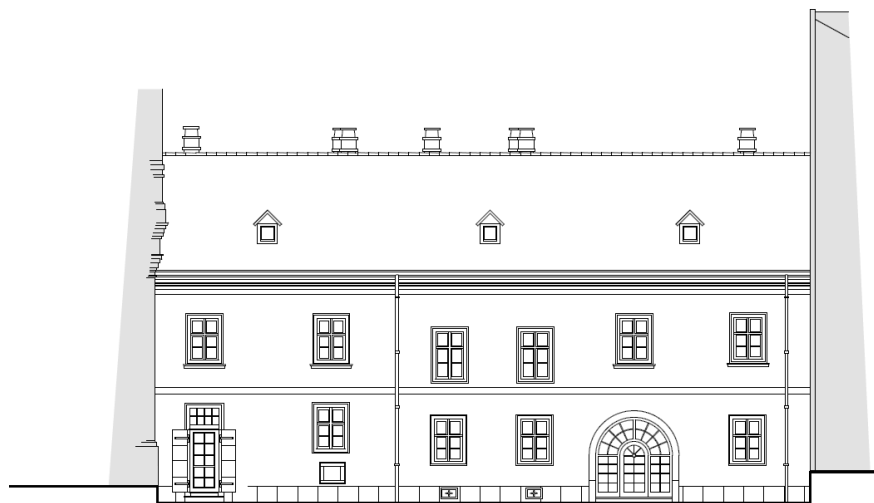

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Az egykori Ispita tipikus saroképület, melyet a Rákóczi Ferenc utca, a Teleki Pál utca és a Nefelejcs utca határol. Kéthomlokozatos épület, hiszen nyugati lezárását a római katolikus templomépület adja, keleten pedig zárt sorban csatlakozik a Rákóczi Ferenc utca házsorához. Az épület mindkét oldalán rendelkezik bejárattal, ám a múzeumot csak a Nefelejcs utcából érhetjük el. (11. ábra)

10. ábra:
AZ ISPITA RÁKÓCZI FERENC UTCAI
HOMLOKZATA
A szerző saját munkája

11. ábra:
AZ ISPITA NEFELEJCS UTCAI
HOMLOKZATA
A szerző saját munkája

Az épület szerves egységet alkot a szomszédos, szintén műemléki jellegű, barokk stílusú római katolikus Szent Anna templommal. Az épületek közös bejárattal is rendelkeznek, a templom sekrestyéje, valamint annak orgonakarzata is csupán a múzeum lépcsőházán keresztül közelíthető meg. Az Ispita mindkét homlokzatát nagy kiülésű párkány zárja le. A földszintet és az első emeletet pedig fehér, vízszintes osztóvonal választja ketté.

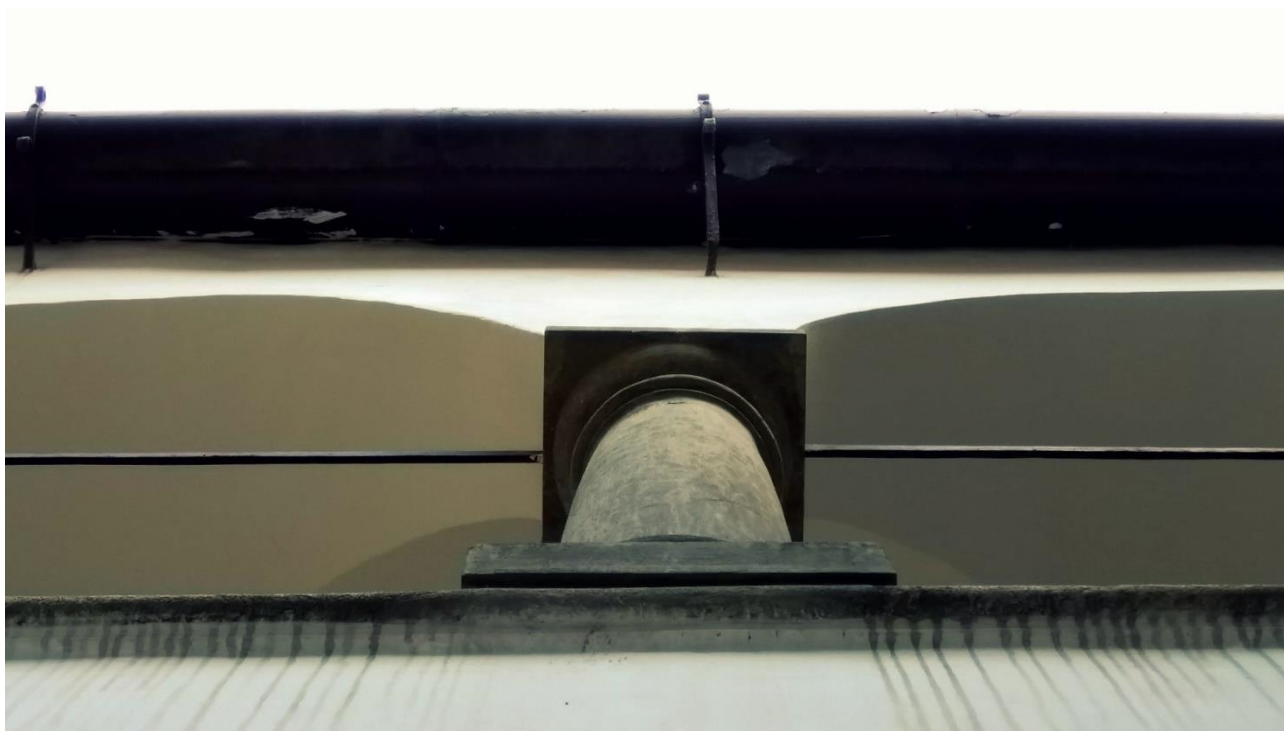
12. ábra:
AZ ISPITA EGYIK ABLAKÁNAK KÉPE ÉS
3D MODELLJE
A szerző saját felvétele és
munkája

Az oromzatokon szalagkeretes, pallótokos ablakok láthatóak, amelyek közül néhány könyöklő párkánnyal is rendelkezik. (12. ábra)

A Rákóczi Ferenc utca felöli homlokzat középső, emeleti részén; a négy gyámkövön nyugvó, enyhén kiugró armírozott rizalit idézi fel a XVI. század városképét. Emellett ezen az oldalon két vakolatstukkóval díszített félköríves szoborfülke is található, melyekben Szent József és Szent Flórián teljesalakos szobra foglal helyet. A szoborfülkék kialakítása az 1800-as évek elejére tehető.

A Nefelejcs utca felöli oldal szinte egyetlen dísz; a helyreállított félköríves kapu – *a múzeum jelenlegi bejárata* – amely az ellenkező oldalon csupán részletében jelenik meg. A lapos dongaboltozatú pince két, az utcára merőleges, széles traktusokból áll; ami minden bizonnyal a középkori beépítés fésűfogas elrendezését mutatja. A foglalkoztatótérként működő, egybenyitott pincerészbe, lépcsőn és liften keresztül lehet lejutni. Az épület teljesen akadálymentesített. A pincerészben raktár és mozgássérült mosdó is található.

A földszint jellemzően boltozott tereinek alapelrendezése a többszörös átalakítások után is az eredeti állapotokat mutatja. Az orgonakarzat a Rákóczi Ferenc utcából nyíló gyalogosbejáraton keresztül közelíthető meg. A karzatbejáratot a múzeum loggiás udvaraitól gondosan megtervezett rács zárja el. A templom sekrestyéjéhez a Nefelejcs utcából külön bejárat is nyílik. Ezen megoldásoknak köszönhetően a különböző funkciót betöltő terek működése egymástól elkülönülve, zavartalanul folyhat. A főbejárattól keletre található boltozott térben helyezkedik el a múzeum jegypénztára. A kapualjat a belső udvartól üvegezett fa átjáró választja el. A földszint déli traktusában két kiállítótér található, valamint itt kapott helyet a WC és mosdócsoport is.

A hátsó a sekrestyével határos kiállítótérben található a már korábban említett lift. Az északi oldalon négy, egymástól elválasztott tér szolgál kiállítás céljára, amelyek mellett egy iroda is helyet kapott. A két, loggiás, toszkán oszlopos belső udvar kapcsolata a felújítások során nem változott, jelenleg is átjárható.

A Rákóczi Ferenc utca felőli bejáratából induló melléklépcső, az első emelet karzat előtti terébe érkezik, amely a templom irodájaként is funkcionál. A lépcsőházból WC-mosdó helyiség is nyílik. A múzeum emeleti helyiségei a földszintiekhez hasonlóan szintén északi és déli kiállítási egységekre tagolódnak. Az egybefüggő terek között szabad nyílások teremtenek kapcsolatot. A két emeleti loggia körbejárása biztosított.

Az Ispita történeti kötőgerendás barokk fedélszerkezettel rendelkezik, amely a mai napig átláthatatlan a rengeteg toldás és erősítés miatt. A néhol felfüggesztésekkel megerősített csapos gerendafödém teljes terjedelmében padlásburkoló téglafedi. A tetőtérbe álló tetőablakok révén jut be némi fény.

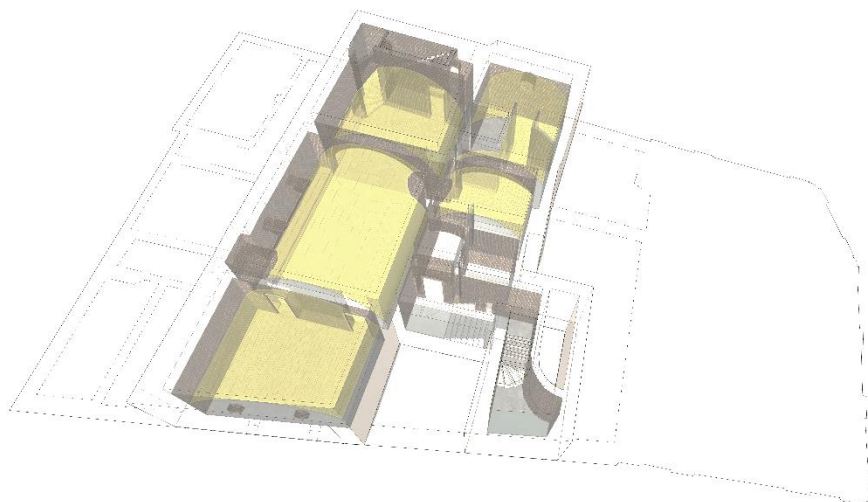
13. ábra:
AZ ISPITA BELSŐ UDVARÁNAK
EMELETI LOGGIÁJA
A szerző saját felvétele

A MAGYAR ISPITA ISMERTETÉSE C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Foltányi Miklós – Winkler Gábor: Győr, Rákóczi F. U. 6. Magyar Ispita Múzeum Kialakítás Engedélyezési terve, Győr, 1993
- Zádor Oszkár: Városi Művészeti Múzeum Magyar Ispita „M” épület 9021 Győr Nefelejcs köz 3. felújítás-átalakítás munkáit megelőző felszívódó nedvesség elleni pincszigetelés kiviteli terve, Győr, 2013
- <https://gyor.varosom.hu/latnivalok/muzeum/Magyar-Ispita.html>

ELŐZMÉNYÉPÜLETEK

Győr belvárosa a középkor óta mindig sűrűn beépített volt, így természetszerű, hogy az Ispitának is lehetett előzményépülete. Erre bizonyítékot a pincszinten kell keresnünk, az épületek alagsorai ugyanis a legritkábban változnak, így általában a legkorábbi állapotokat őrzik. A város legidősebb házai gótikus stílusban épültek, amelyre már csak pincéik utalnak, hiszen külső megjelenésük az eltelt évszázadok során sokat változott. Az Ispita két széles traktusból álló dongaboltozatos pincetere az utcára merőlegesen helyezkedik el, amely a középkori város utcabeépítéseit jellemezte. (14. ábra)

14. ábra:

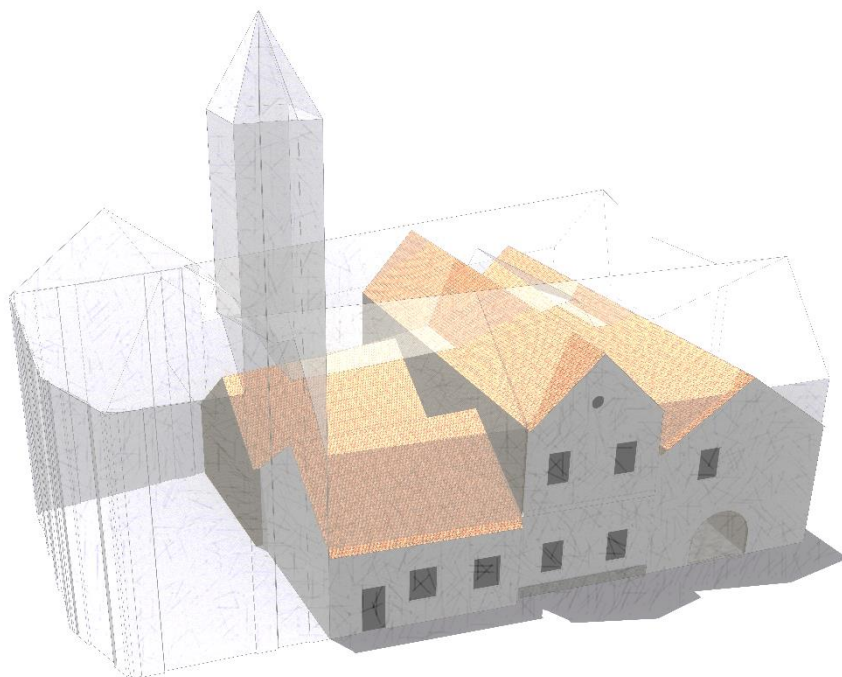
AZ ISPITA PINCÉJE

A két dongaboltozatos térrész kiemelve szerepel. (A szerző saját munkája)

A XVII. század második felében Győr polgársága megerősödött és életszínvonala megnőtt, így a középkor szűkös lakóterei már nem elégítették ki megnövekedett igényeit. A tehetősebbek sokszor egymás mellé épített lakóházakat vásároltak, majd egybenyitották, esetleg további szintekkel bővítették azokat. Az így kialakult új arányú épületek homlokzatait pedig a kor divatos stílusában újítták meg. Számos esetben így fejlődtek ki a zárt sorú, utcával párhuzamos beépítések. Az Ispita is e változásokon haladt keresztül.

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

A szeretetház helyén az 1617. évi telekkönyv négy házat sorol fel, ugyanakkor a mai pincszint elhelyezkedése két, az utcára merőleges oromfalas előzményépületre utal, amelyből arra következtethetünk, hogy két ház nem volt alápincézve.¹¹ (15. ábra) Ezen épületek nyomai, amelyek keletkezése a XVI. századra datálható, még mind a mai napig felfedezhetőek.

15. ábra:
AZ ISPITA ELŐZMÉNYÉPÜLETEINEK
FELTÉTELEZETT TÖMEG-
REKONSTRUKCIÓJA
A szerző saját munkája

Az Ispita több évszázados története során sokszor és sokat változott, ami szinte lehetetlenné teszi az előzményépületek eredeti alaprajzi elrendezéseinek megismerését. Ahhoz, hogy a lehető legpontosabb megállapításokra jussunk nem elegendő csupán a pincetér szemrevételezése alapján következtetéseket levonni. Minthogy a vár építéséhez használt téglákat a Szigetben felállított hatalmas kemencékben égették, valószínűsíthető, hogy a korábban itt állott polgári házak falazóanyagai is onnan származhatnak, hiszen ez volt a legközelebbi, a polgárság számára is elérhető építőanyag forrás. Habár a vár építése mind politikai, mind pedig az észszerűség elve okán prioritást élvezhetett, bizonyos, hogy a polgári építkezésekhez is állítottak elő téglákat.

11 A telekkönyv szerint Pázmán Ferencné két házat birtokolt, melyekből az egyik bizonyosan sarokház volt. A másik két ingatlant Jakasics András és Rózsa Bálint birtokolta. (Villányi Szaniszló: Győr-vár és város helyrajza, erősítése, háztelek- és lakossági viszonyai a XVI. és XVII. században (Győr, 1882))

AZ ELŐZMÉNYÉPÜLETEK C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Foltányi Miklós – Winkler Gábor: *Győr, Rákóczi F. U. 6. Magyar Ispita Múzeum Kialakítás Engedélyezési terve, Győr, 1993*
- <https://regigyor.hu/belvaros/rakoczi-u-6-magyar-ispita/>

Erre cáfolhatatlan bizonyítékot a téglák vizsgálata (például: az azokon található pecsétek, az égetés és az anyagminőség összevetése a várfal tégláival, illetve a TL/OSL kormeghatározás¹²) szolgáltatna, amihez elengedhetetlen lenne a falak feltárása. Ezen módszer alkalmazásával fény derülne a különböző falak korára, amelynek tükrében rekonstruálhatóak lennének az épület változásai.

AZ ALAPÍTÁSTÓL A XX. SZÁZADIG

12 A termo- és optikai lumineszcens kormeghatározás előnye, hogy kerámiák viszonylag pontos kormeghatározására is alkalmas. A technológia háttéréről az alábbi oldalak nyújtanak tájékoztatást:

- http://www.mtafki.hu/konyvtar/kia-dv/FE2000/FE20003-4_165-187.pdf
- <https://muhelylabor.wordpress.com/2016/02/29/osl/>
- <https://docplayer.hu/6200353-Tl-osl-kormeghatarozas-tesztelese-ro-mai-kori-belyeges-teglakon.html>

13 Winkler Gábor erről a következőket írja a *Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára* 501. kötetében (Váczy Péter *Gyűjtemény címmel*): „A helyreállítás során a Széchenyi által vásárolt, közbenső ház egykori nyugati tűzfalán, az emeleti helyiségekben külső homlokzatvakolat maradványait fedeztük fel: ez azt bizonyítja, hogy az egykori Jordán-ház első állapotban még földszintes volt és csak a házak összeépítésével egy időben nyerte el emeletes formáját.” A tűzfal maradványa ma is jól kivehető, de az egybenyitásra az egyes helyiségek közötti szintkülönbségek, az ablakok parapet-magasságainak különbségei, és a tetőforma is utal.

Széchenyi György püspök az első győri főpap, aki sokat és szívesen áldozott a város megújítására. Egyebek mellett a Magyar Ispita megalapítása is az ő bőkezű adakozásának volt köszönhető. Széchenyi 1666-ban vásárolt házat Pukly Lénárd kapitány özvegyétől a Szent Miksa utcában (*a mai Rákóci Ferenc utca 6-os szám alatt*) ~2.000 forint ellenében egy új ispotály létrehozásának céljából, mert úgy tapasztalta, hogy a magyar rászorulókat kiűzik a német katonaság felügyelete alatt álló ispitából. Ezután, hogy az intézmény alkalmas legyen nagyobb számú idősödő polgár befogadására, Széchenyi megvásárolta az e ház mellett *Indenczy János* tulajdonában álló ingatlant is, majd egybenyitatta őket. Ezt az épületet a püspök egy további szinttel is bővítette.¹³ Az intézmény üzemeltetésére és az első harminc lakó gondozására 5.000 forint tőke állt rendelkezésre, amelyhez jelentős mértékben járult hozzá *Szőnyi Márton* és *Farkas András* alispán.

Forre Márton a város német kormányzója több ízben is megpróbálta akadályozni az Ispita működését, amire válaszul a győri káptalan bírói úton szerzett védelmet az ispotálynak. A Magyar Ispita ezután kezdte meg egészen a II. világháború végéig tartó szociális tevékenységét.

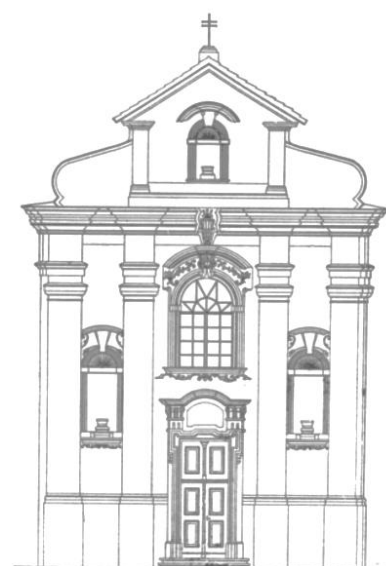
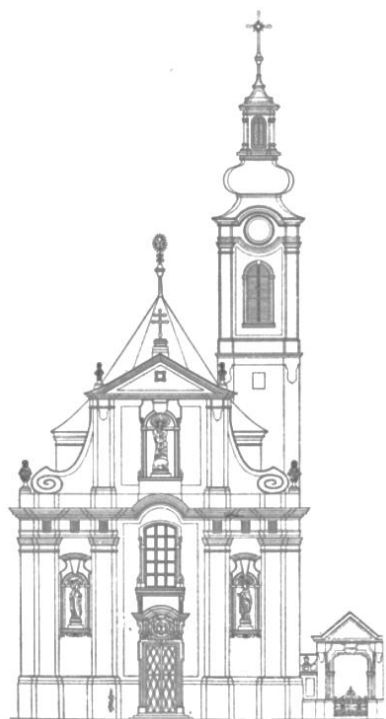
A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Minthogy az intézmény alapítására adományozott tőke kamatjárándóságait a város nem tudta fizetni, tartozásait *Sebesi Márton* házának eladásával szolgáltatva vissza. Széchenyi e nehézségek láttán az Ispita fenntartását a várostól elvéve a győri káptalanra bízta, aki *Telekessy István* örkanonokot (*későbbi egri püspököt*) nevezte ki az Ispita igazgatói posztjára („*inspector seu magister Hospitalis Hungarici*”).

Az alapítás után tizenöt évvel már elkerülhetetlen volt az épület teljeskörű felújítása, hiszen a beköltözést megelőzően csak a legszükségesebb átalakításokat és rekonstrukciókat végezték el, így a feljegyzések szerint 1681-re már több falszakasz és bolthajtás is komolyan megrongálódott. Az első javítási munkálatok *Telekessy* kezdeményezése nyomán kezdődhettek meg. Széchenyi György 1695-ben - már esztergomi érsekként és főkancellárként - írt végrendeletében további 5.000 forintot hagyományozott a Magyar Ispitára.¹⁴ Ám az intézményt rajta kívül is számos adományozó támogatta; *Berdóczy Mátyás* például a városon kívüli földjeit ajándékozta oda. Az alapítvány kézpénztőkéje folyamatosan növekedett, a második alapítóként tisztelt *Szeleczy Márton* báró közbenjárásának is köszönhetően a XVIII. század első felére a 31.000 forintot is meghaladta. Az ispita város környéki földbirtokai pedig ekkorra majd 5.000 négyszögölt tettek ki.

1724-ben az Ispita igazgatója; *Tarródy János* kanonok *Jordán Márton* győri bíró özvegyétől megvásárolta és az épülethez csatolta az intézet mellett nyugati oldalon álló egykori szállót. Ekkor törtek ajtót a két belső udvarral rendelkező épület között, egyesítve és késő reneszánsz stílusban megújítva azokat. Egy évtizeddel később, hogy az Ispita lakói eleget tehessenek hitéletbeli kötelezettségeiknek, *Telekessy István* igazgató megvásárolta az intézmény mellett tervezett templom helyén álló két házat.

14 Az érsek adakozásai élete végén meghaladták az öt és fél millió forintot, amiért kortársai „a bőkezűség és adakozás csodájának” nevezték.

16. ábra:

A KARMELITA TEMPLOM (FENT) ÉS A SZENT ANNA TEMPLOM (LENT) FŐHOMLOKZATA

Habár minden kétséget kizáróan nem bizonyítható, hogy az Ispitához szervesen kapcsolódó templom is Wittwer Márton alkotása lenne a hasonlóság szembeötlő. (Eredeti rajzok: Műemlékvédelem, 12. évfolyam 1968/3.szám 163. o.)

Az új, barokk templom terveit, a stílusjegyek alapján feltételezhetően a karmelita szerzetes *Wittwer Márton* készítette, ám mivel erről nem maradtak fenn iratok ez egyértelműen nem bizonyítható. (16. ábra) A bővítés pénzügyi részleteiről az alábbi; 1735. év április hó 15-ről kelt feljegyzés szolgál megvilágításul:

„Ordinarius Bíró Uram proponálta miképen Méltóságos Győri Püspök és feő Ispány Urunk eő Nagysagha magha kapitánnyá Pater Erdős Uram által izent eő kigelmihez és serio adhortallya, hogy azon 500 frtkat, mellyeket ezen város az Ispitály pénzüből ezelőtt hét esztendővel föl vett cum accessoriis letegye, minthogy mostan épületben lévő Ispitály templomnak continuációja az költségtelenség miatt nagyon propediáltatik és hátramaradást szenved, ugyanezen alkalmatossággal nevezett káplán uram jelenti, hogy volna eszerint bizonyos Ezer florin, kit ha tetszenék, az N. Város fölvehetne.”¹⁵

A *Szent Erzsébet* tiszteletére építtetett templom téglalap alaprajzú, harangtornya pedig rendhagyó módon a szentély bal oldalán került kialakításra. A bejárat felőli oldalon a homlokzatot *Szent Miklós* és *Szent Márton* szobra díszíti, legfölül *Szent Erzsébet* szobra kapott helyet, alatta pedig a *Széchenyi* család címere hirdeti az alapítót. A templom gazdagon díszített főoltárára *Szent Anna* képe került, a bal oldali mellékoltárt pedig *Szent Erzsébet* képe foglalja el. Az új templomot 1735.-ben *Malzan Károly* segédpüspök szentelte fel *Szent Anna* tiszteletére.

Az épület végső formáját a XVIII. század közepén bőkezű adományozóknak köszönhetően nyerte el. Az ispita belső tere és homlokzatai is megújultak a kor divatos olasz barokk stílusának jegyében. Ekkor kerültek helyükre a főhomlokzaton található szoborfülkék *Szent Flórián* és a *Boldogságos Szűz* kőszobrával.

Az épületet hamar kinőtte a város és 1749-ben egy új, nagyobb, korszerűbb intézmény építése mellett döntött.

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Azonban az Ispita ezután is még majd kétszáz éven át folytatta nemes tevékenységét, amely időszak alatt közel félezer idős rászoruló számára nyújtott nyugodalmas, boldog életet. A Nagy Háború viszontagságos évei, és az azt követő világválság igen súlyosan érintette az országot és a város polgárait, így az adományokból fedezett pénztöke is elapadt. Ennek hatására a szociális intézmény több mint két és fél évszázad után bezárta kapuit.

AZ ISPITA A XX. SZÁZADBAN

A II. világháború után a volt szociális intézmény épülete egyre rosszabb állapotba került, ami ismét szükségessé tette a teljeskörű felújítást. Ám a helyreállításhoz a megüresedett épületnek új funkciót is keresni kellett. Kézenfekvőnek tűnt, hogy az épületben az egyébként is lakáshiánnyal küszködő város bérlakásokat alakítson ki.

15 Protocolli ab Anno 1600 (Petz Aladár: Győr szabad királyi város Szentháromság kórházának múltja és jelene 1749-1928. (Győr, 1929))

AZ ALAPÍTÁSTÓL A XX. SZÁZADIG C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Jenei Ferenc: Régi győri házak, 1959
- Jenei – Koppány: Magyar műemlékek – Győr, 1964
- Egyháztörténeti Szemle 2013 XIV/4
- Kiss Eszter Építészmérnök Bsc: Magyar Ispita – Német Ispita, Templom és szociális épület a győri barokk építészetben, Győr, 2011
- <https://regigyor.hu/belvaros/rakoczi-u-6-magyar-ispita/>

17. ábra:
AZ ISPITA ÉPÜLETE AZ 1940-ES ÉVEKBEN, A FELÚJÍTÁS ELŐTT
[Az eredeti kép elérhető a <https://regigyor.hu/wp-content/uploads/2017/09/Magyar-Ispita-2-1024x735.jpg> oldalon]

Az 1959-1962-ig tartó felújítási munkálatok szolgáltatták az ispita legkorábbi megőrzött tervdokumentációit. Az építésztervező Fátay Tamás volt, aki a kor követelményeinek megfelelő, komfortos, egyszobás garzonlakásokat alakított ki a műemléki épületben.

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Ahhoz, hogy az új lakások megfeleljenek az akkori kor általános építési feltételeinek külön mellékhelyiségeket kellett kialakítani a korábbi közös udvari WC-k helyett.

Az Ispita egységes külső megjelenését helyreállítva elbontották a Rákóczi utcai homlokzatot rendre megtörő üzletajtókat és kirakatablakokat, amelyek helyére az emeleti ablakokkal stílusukban egyező pallótokos ablakok kerültek, ezzel egyidőben pedig a vakolat és az ornamentika is teljesen megújult. Lecserélték a padlóburkolatokat is, a belső udvarokra kiskockakő, az átjáróba és a folyósókra mozaiklap burkolat került, a lakások melegburkolatait pedig hajópadlóra cserélték. A lakásokhoz készített új nyílások kialakítása során vasbeton gerendákat építettek be. Felújították továbbá az épület teljes fűtésrendszerét, beleértve a kéményeket is, lecserélték és átépítették a tetőszerkezet hibás részeit, helyreállították a bádogos elemeket, valamint a tetőfedést.

Habár felmerült az épület Nefelejcs köz felőli oldalán egy új bejárat nyitásának kérdése, az épület azon része az évszázadok során 80 cm-rel a járdavonal alá süllyedt, így a házba csupán a Rákóczi utca felől lehetett bejutni és ezt a problémát akkor nem tartották fontosnak orvosolni, hiszen jelentős többletköltséggel járt volna a megoldása.

18. ábra:

AZ ISPITA ÉPÜLETE AZ 1961-BEN VÉGZETT HELYREÁLLÍTÁS UTÁN

A felújítást Fátay Tamás tervei szerint, Borsa Antal iparművész közreműködésével végezték. [Az kép elérhető a <https://regigyor.hu/wp-content/uploads/2017/09/Magyar-Ispita.jpg> oldalon]

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

A felújítást követő évben helyezték el *Borsos Miklós* Phónix című madárszobrával ékesített díszkútját az épület nagyobb, átriumszerű udvarában. (19. ábra)

1984-ben ismét sor került az ispita renoválására, amely az akkori állapotokat tekintve elengedhetetlen volt. A felújítási munkálatok a homlokzatokra és a tetőszerkezetre korlátozódtak. Lecserélték a tető lécezését, illetve a héjazatot, valamint a kémények fedésen kívül eső részeit újralfalazták és levakolták, majd fehérre meszelték. A homlokzatok renoválását a korábbi felújítással összhangban végezték; megtisztították a fedköveket, helyrehozták a párkányokat, lemázolták az ablakokat, lecserélték a műkölabazatot Süttői kemény mészkőből készült kőlabazatra és újra vakolták az egész épületet. Öt évvel később 1989-ben néhány belső átalakítási munkát is végeztek az épületben lakást bérlő *Lengyel Barbara* megbízásából. Az elvégzett munkák csupán az épület kis részét érintették és céljuk egy a kor követelményeinek megfelelő összkomfortos garzonlakás kialakítása volt, így az ispita más területei érintetlenül maradtak.

A Magyar Ispita életében az 1993-as év fordulópontot jelentett. A lakások jó része a '90-es évek elejére kiürült. Ekkor a belváros tervszerű megújításának keretében Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata úgy határozott, hogy az egykori híres épületnek jelentőségéhez méltó új rendeltetést kell biztosítani múzeummá történő átalakításával. Minthogy az épület a Fátay Tamás féle megújítás során gyökeres változásokon esett át, az épületfelépítés eredeti jellegzetességei nagyjából elvesztek, így az 1993-as felújítás során az épületet az ezt megelőző állapotokra kívánták helyreállítani. Az átalakításokat *Foltányi Miklós* és *Winkler Gábor* építészek tervei alapján végezték el. A renoválás előtt az épületben 12 lakás volt, melyeket kiétel nélkül megszüntettek.

19. ábra:
BOROS MIKLÓS PHÓNIX SZOBRA AZ
ISPITA UDVARÁN NEM SOKKAL AZ
ELHELYEZÉS UTÁN
[<https://regigyor.hu/wp-content/uploads/2017/09/Magyar-Ispita-Pfonix-szobor-Borsos-Miklos.jpg>]

A '93-as felújítás nem csak az épületre, hanem a Nefelejcs utcára (akkor Nefelejcs közre) is kiterjedtek, melyet a következőképp indokoltak:

„Az eredetileg több házból összeépített épület korábban két, nagyjából átellenes kapualjjal rendelkezett, a telek keleti határán, ezeket azonban megszüntették és jelenleg csupán a Rákóczi Ferenc utcából nyíló szerény gyalogos bejárattal rendelkezik. A Nefelejcs köz oldaláról az épület ma zárt, kapuját lefalazták. Pedig a ház gyalogos megközelítése erre az oldalra kívánkozik. Különösen kedvezőnek látszott tehát a főbejáratnak erre az oldalra történő áthelyezése, mivel a Nefelejcs köz ma jobbra funkciótlan, a nap nagy részében üres és kihalt.”¹⁶

Az előzőek alapján az utca Ispita körüli részének terepszint süllyesztésével a félig-meddig földbe került épületrészt a járdavonal fölé emelték.¹⁷ A befalazott kapualjat kibontották, hogy a múzeumnak tágas bejáratot biztosítsanak.

A renoválás során nagy gondot fordítottak arra, hogy az épület helyiségeinek minél nagyobb részét eredeti formában tartsák meg, vagy állítsák helyre, és hogy a funkcióváltás minél kevesebb szerkezeti változással járjon. Így került sor a pince lapos dongaboltozatának, illetve az épület más, megmaradt boltozott tereinek a műemléki hatóságokkal is egyeztetett szakszerű felújításra, valamint - a múzeummá alakítás következtében fellépő igényekkel összhangban - a speciális helyiségek (pl.: a jegypénztár, a mellékhelyiségek és kiállítóterek) kialakítására.

A tetőtér hasznosításáról az átalakítás során a műemlékvédelmi szakhatóság véleményének figyelembevétel lemondtak, ugyanakkor elvégezték a barokk fedélszék teljes szerkezeti rekonstrukcióját, részben feloldva annak átláthatatlan szerkezeti

¹⁶ Győr, Rákóczi Ferenc utca 6. Magyar Ispita – Múzeum kialakítás építési engedélyezési terve, 1993 (tervezők: Foltányi Miklós, Winkler Gábor).

¹⁷ Ezzel egyidőben a sávalap helyenként betonerősítést is kapott. Erre azért volt szükség, mert az Ispita; előzményépületeinek alapjaira épült, amelyeket kőből és nagyméretű tömör téglából falaztak és az eltelt évszázadok során meggyengültek.

A MAGYAR ISPITA ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

rendszeréből keletkező problémáit. Lecserélték a héjazat tönkrement elemeit, a bádогоzás során pedig horganyzott lemezeket alkalmaztak.

A Magyar Ispita belső terei is megújultak; az udvarokon átlósan rakott mészkő lapburkolatot, a kiállítóterekben hajópadlót, a vizes helyiségekben pedig kerámia burkolatot raktak le, továbbá lecserélték az emeleti loggiák mellvédjeinek kőlap elemeit is. A pincetér aljzatbetont kapott, valamint új vasbeton lejáró is épült, mert azt még 1959-ben megszüntették. Az új funkció szükségessé tette egy második a templom emeleti karzatához vezető lépcső megépítését is.

Utoljára 2013-ban (a múzeum megbízásából Foltányi Miklós vezetésével) történt nagyobb beavatkozás, amely során a pincerészt közösségi térré alakították és falait pőrüstömítő injektálással részben szigetelték.¹⁸ Ezenkívül az épületet a törvényi előírásoknak megfelelően akadálymentesítették és a hátsó, a sekrestyével határos kiállítóterben liftet építettek be.

AZ ISPITA A XX. SZÁZADBAN C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Foltányi Miklós – Winkler Gábor: Győr, Rákóczi F. U. 6. Magyar Ispita Múzeum Kialakítás Engedélyezési terve, Győr, 1993
- Kiss Eszter Építésmérnök Bsc: Magyar Ispita – Német Ispita, Templom és szociális épület a győri barokk építészetben, Győr, 2011

18 A 2013-ban elhelyezett lift; a pince és a földszint boltozott tereinek áttörésével monolit vasbeton falszerkezet beépítését indokolta az akna kialakításánál. Ugyanebben az évben a nedvesség elleni pinceszigetelést Zádor Oszkár okl. épületszigetelő szakmérnök vezetésével készítették el.

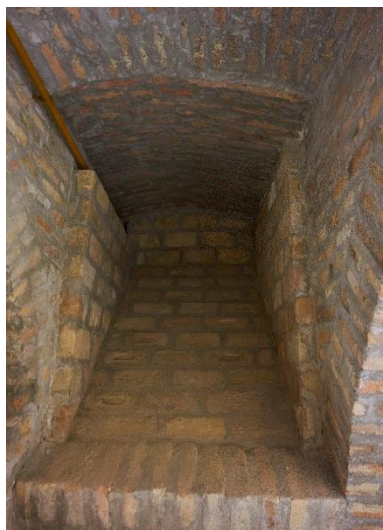
20. ábra:

A MÚZEUM ÉPÜLETE NAPJAINKBAN

Az 1993-ban átadott múzeumban kapott helyet a Váczy Péter Gyűjtemény, amely a mai napig látogatható. (A szerző saját felvétele)

A FUNKCIÓVÁLTÁSOK HATÁSAI

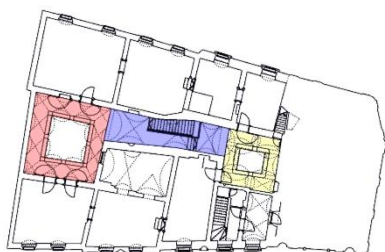

21. ábra:

ELFALAZOTT PINCELEJÁRAT

A lejárót az 1959-1962 között folyó felújítás során falazták be. (A szerző saját felvétele)

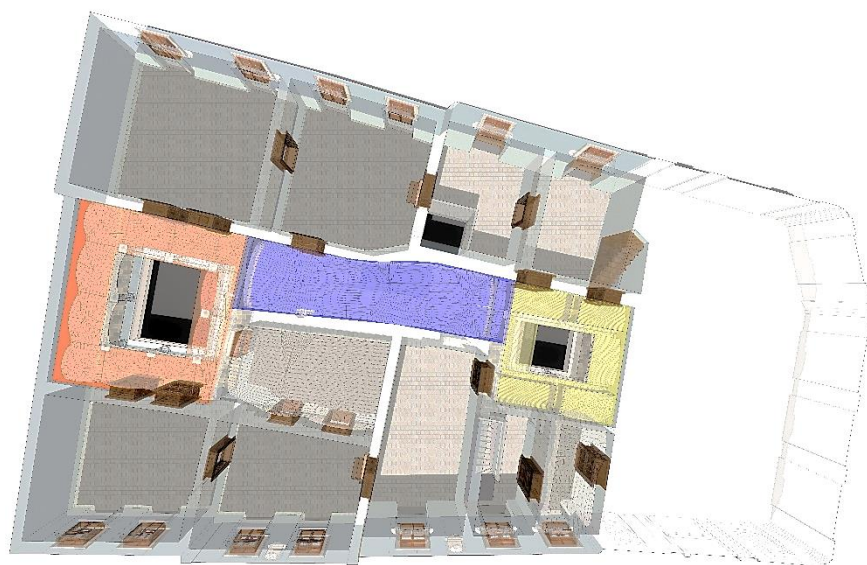
Az Ispita – az 1666-os alapítása óta eltelt csaknem fél évezred során – három jelentősebb funkcióváltáson esett át. Ezek közül a legjelentősebb mégis az első, hiszen ekkor nyitották egybe az egykor lakóházként funkcionáló épületeket, hogy kialakítsák az elaggott győri polgárok menhelyéül szolgáló létesítményt. Minthogy az épület szerves egységet alkot a Szent Anna templommal (*amely alapvetően meghatározza az Ispita tömegét*) nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a templom – az Ispita tekintetében funkcióváltással ugyan nem járó – felépítése nagy mértékű befolyással volt a végső, ma is látható formájának megteremtésében. (22. ábra) Az 1959-1962-ig tartó átalakítással is együtt járó felújítás habár jó szándékú volt, az épület belső tereinek felosztásával megváltoztatta az Ispita eredeti épületfelépítésének jellegzetességeit. (21. ábra) Az 1993-as múzeummá történő átépítés azonban ezt részben sikeresen orvosolta.

22. ábra:

AZ ISPITA ELSŐ EMELETE

A képen jól kivehető az alaprajzi elrendezés összetettsége, valamint az Ispita szoros kapcsolata a Szent Anna templommal. A belső udvarokat és az azokat összekötő folyósót különböző színek jelölik. (A szerző saját munkája)

Ezen változások sorozata, a különféle egyedi megoldások alkalmazása mellett, természetesen új anyagok és technológiák megjelenésével is járt. Mégis kijelenthető, hogy az egyes előzményépületekhez köthető épületrészek mindentől függetlenül is jól elkülönülnek.

Ennek okát elsősorban az Ispita rendeltetésében kell keresnünk. Minthogy az épület fenntartása évszázadokon keresztül szinte kizárólagosan adományokból valósult meg, sohasem épült teljesen újjá. Az épület mindig az új igényeknek megfelelően, de az adományok mértékének függvényében alakult, így pedig az egyes korok "rétegei" egymásra rakódtak. *(pl: A szintkülönbségek áthidalására nem boltozták újra a tereket, hanem egyszerűen lépcsőt építettek, így az épület tagolódása most is jól kivehető.)* Az időszakos funkcióváltások és felújítások következményeképpen az épületszerkezetek nem tekinthetők sem anyagukban, sem pedig korukban homogénnek.

ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK

Az épület szemrevételezése során különböző méréseket és roncsolásmentes helyszíni vizsgálatokat végeztem el. Az épület felmérésénél – *munkámat megkönnyítendő* – alapul vettem az 1993-as, illetve a 2013-as felújítások során készített alaprajzokat és metszeteket. *(Így elsősorban ellenőrző méréseket végeztem.)* A felmérés részeként, az Ispita Rákóci Ferenc utca felőli homlokzatról sorozatfelvételt is készítettem. A vizsgálatok során kiemelt figyelmet fordítottam a pincetér vizsgálatára, tekintettel arra, hogy annak nyerstégla-falazata lehetőséget biztosított a szerkezeti anyagok méreteinek pontos megismerésére, illetve olyan roncsolásmentes vizsgálatok elvégzésére, amelyek vakolt felületen nyomot hagynának. A roncsolásmentes vizsgálatok részeként felületi keménység, illetve relatív nedvességtartalom mérést végeztem. Mindezekon kívül az épület bejárása során meghatároztam a szerkezetek kialakításmódját és anyagi összetételét, amelyek alapján következtetéseket vontam le a hibák jellegére, valamint a károsodások mértékére vonatkozóan.

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE

FELMÉRÉS

24. ábra:

FELHASZNÁLT ESZKÖZÖK

A felmérés elvégzése során használt eszközök képei. Felül: Makita LD030P. Alul: Sony Alpha 6000

[Makita termékismertető: https://www.kamody.hu/makita-ld030p-lezeres-tavolsagmero-30m-29722?gclid=EAIaIQobChMI1Mi34an58wIVGKh3Ch0AEwVHEAQYAyABEgLPg_D_BwE Sony termékismertető: https://www.mall.hu/fenykepazogep/sony-alpha-6000-16-50-mm-55-210mm-digitalis-fenykepazogep-fekete?gclid=EAIaIQobChMIrZeiwKn58wIVibh3Ch1fPAkvEAQYAiABEgIKffD_BwE]

Minthogy a felmérés alapját az 1993-as és a 2013-as tervdokumentáció adta, csupán ellenőrző méréseket végeztem. Ehhez lézeres távolságmérő (Makita LD030P) műszert használtam. Ezután Civil3D tervezőszoftver segítségével megszerkesztettem az alap- és a homlokzati rajzokat. Majd pedig a SketchUp modellező programban modellt alkottam az Ispitáról. Végül Lumion 11.0 render szoftvert használva a modellről képeket készítettem. A rajzokat, a modellt és a képeket a szerkezeti eltérések és kapcsolatok szemléltetéséhez használtam fel.

A felmérés részeként Sony Alpha 6000 fényképezőgép segítségével az épület Rákóci Ferenc utca felőli homlokzatról sorozatfelvételt készítettem, amelyet felhasználva Agisoft Metashape programban először pontfelhőt, majd felületet generáltam. (A program a képsorozat képei közötti átfedéseket használja fel térbeli pontok generálására. A pontfelhő sűrítése után a szoftver képes felületet is alkotni.) Az elkészült felületet a hagyományos mérési módszerekkel megalkotott homlokzati rajz összevetésére, így pedig a mérési eredmények ellenőrzésére használtam fel.

RONCSOLÁSMENTES VIZSGÁLATOK

A roncsolásmentes vizsgálatok elvégzéséhez két műszert használtam: Schmidt-kalapácsot (ami alapvetően felületi keménység meghatározására szolgál) valamint GANN Hydromette típusú elektromos nedvességmérő műszert (amely relatív nedvességtartalom mérésre alkalmas).

ÉPÜLETDIAGNOSZTIKAI VIZSGÁLATOK

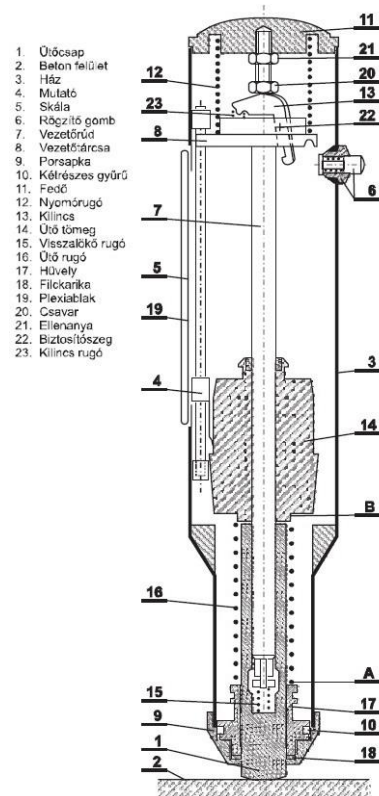
A Schmidt-kalapáccsal végzett vizsgálatok elméleti alapját a rugalmas visszahatás elvén működő keménységmérési módszer adja. A készülékben található rugó egy vezetőrúdhoz csatlakozó ütőtömeget lendít mozgásba, amely a vizsgált felületre merőlegesen tartott ütőszegen keresztül, adott energiával megüti azt. Az ütés után az ütőtömeg rugalmas visszapattanásának mértékét rögzíti a készülék. A visszapattanás mértéke a felületi keménység mérőszáma, aminek a segítségével elméletben megbecsülhető a szilárdság. Minthogy a kisebb szilárdságú, kisebb merevségű anyagokban több energia nyelődik el, a tapasztalt visszapattanási érték is kisebb lesz, mint egy nagyobb szilárdságú, nagyobb merevségű anyag esetén.

Az elektromos nedvesség mérő műszer a különböző anyagok elektromos vezetőképességét méri meg, amellyel megállapítható azok relatív nedvességtartalma. Ennek köszönhetően azonosíthatók és összehasonlíthatók a nedvesebb és szárazabb anyagok. A mérési eredmény 0-199 között lehet, ahol a 0 a tökéletesen száraz, a 199 pedig teljesen nedves állapotot jelöli.

EREDMÉNYEK ISMERTETÉSE

FELMÉRÉS

A felmérés nyomán elkészített rajzokat és modelleket egymással és a valósággal összehasonlítva felfedezhetők kisebb-nagyobb eltérések. Ennek oka, hogy az Ispitia épületének hagyományos módszerrel történő felmérése a digitális képfeldolgozással szemben – *részben az épület bonyolult szerkezeti kialakítása miatt – megkíván bizonyos egyszerűsítéseket a hatékony munkavégzés érdekében (pl.: egy falszakasz minden kitüremkedését szinte lehetetlen lenne figyelembe venni).*

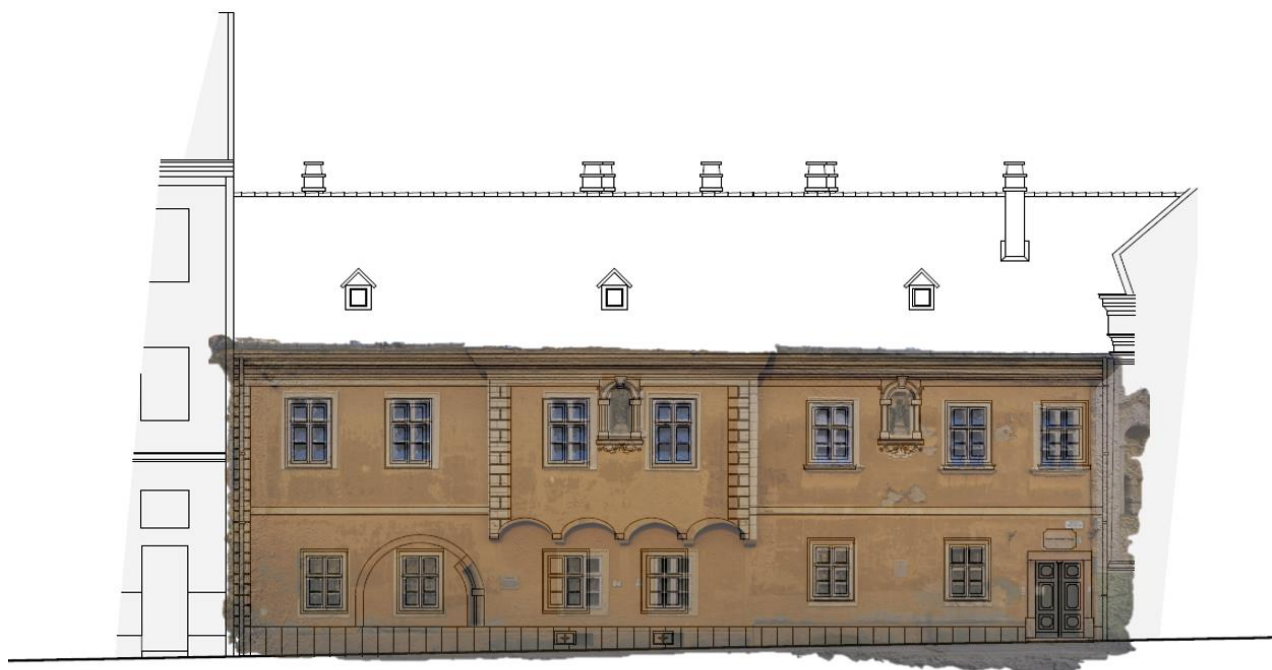
25. ábra:

SCHMIDT KALAPÁCS FELÉPÍTÉSE

[<http://epuletdiagnosztika.net/cms/wp-content/uploads/2019/04/Schmidt-kalap%C3%A1cs-r%C3%A9szei.jpg>]

AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Szilágyi, K., Borosnyói, A., 2009. 50 years of experience with the Schmidt rebound hammer. *Concrete Structures* 10, 46–56.
- <https://www.gann.de/de/produkte/handmessgeraete/elektronische-messgeraete/classic-serie/h-35#&gid=1&pid=1>
- <https://epuletdiagnosztika.net/schmidt-kalapacs>

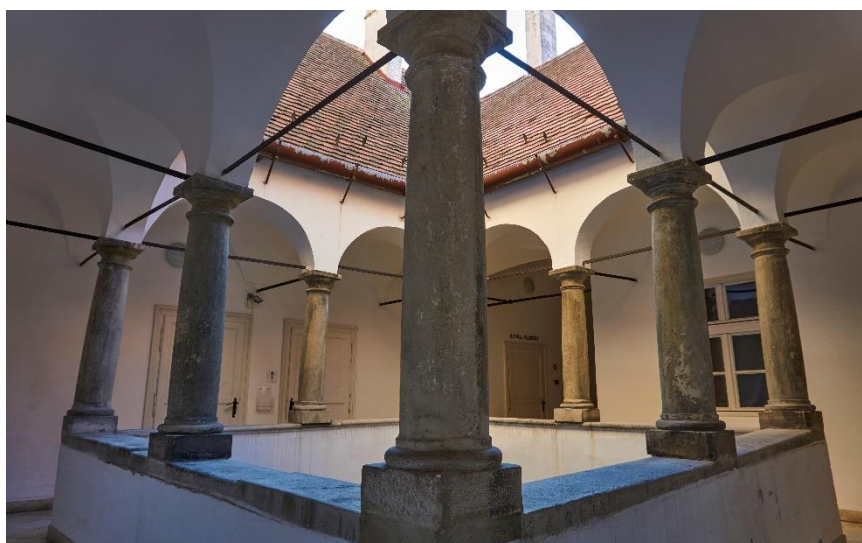
23. ábra:

ÖSSZEHASONLÍTÁS

Fent: A sorozatfelvételtől létrehozott modell, valamint a hagyományos eljárással készített homlokzati rajz összevetése esetében az eltérés nem feltétlenül utal mérési hibára, hiszen az épület homlokzata ki-domborodik, amely a 2D rajzon nem jelenik meg.

Oldalt: A hagyományos felmérés alapján készített 3D modell eltérése a valóságtól azonban már jól mutatja az egyszerűsítésből következő hibák hatását. A boltozatok magassága a modellen alacsonyabb, mint a valóságban. De a toszkán oszlop arányai sem tökéletesek.

(A szerző saját munkája és felvétele)

RONCSOLÁSMENTES VIZSGÁLATOK

Az elvégzett vizsgálatok során kiderült, hogy az épület pincetere igen nagy változatosságot mutat mind tégláinak méreteiben, mind azok felületi keménységében, illetve relatív nedvességtartamában. A téglák méreteiben tapasztalható jelentős szórás azért is lehetséges, mert a pince is számtalan átalakításon esett át az évszázadok során. Az azonban elmondható, hogy a falazatok jó része régi nagyméretű téglából épült. *(Kivételt képeznek ez aló azok a térelválasztások, amelyek 2013-ban, a pince helyreállításakor készültek.)* A téglák hosszmérete átlagosan 30-31cm, szélességük pedig 15-16cm közé esett, míg magassági méretük 5-7cm-es határok között mozgott. A változatosság a téglák eltérő színében is megmutatkozott. A színbeli különbségek oka valószínűleg az égetés fokában, valamint a téglák vasoxid tartalmában keresendő.¹⁹ A mérés során 4 különböző téglatípust különítettem el; a sárga, a vörös és a sötét színű égett téglát, illetve az új téglákat *(amik szintén 2013-ban kerültek beépítésre)*. A téglák mellett különbséget tettem a pince két traktusa, illetve az azokat összekötő falnyílás között is. A mérések célja az volt, hogy kiderüljön milyen mértékű különbségek állnak fent az egyes téglatípusok között.

19 A téglák típusiról és készítésükről bővebben: Déry Attila: Öt könyv a régi építészetéről – Alapozások és szerkezeti anyagok 135-141. o., illetve online: <http://www.mindentegla.hu/index.php>

24. ábra:
FELÜLETI KEMÉNYSÉG

A mellékelt fotón jól látszik a fehéres sókiválás, amely főként a falaknál, de több helyen, a boltozaton is megfigyelhető. Ez a folyamat arra utal, hogy a pince falait nedvességhatás éri. *(A szerző saját felvétele)*

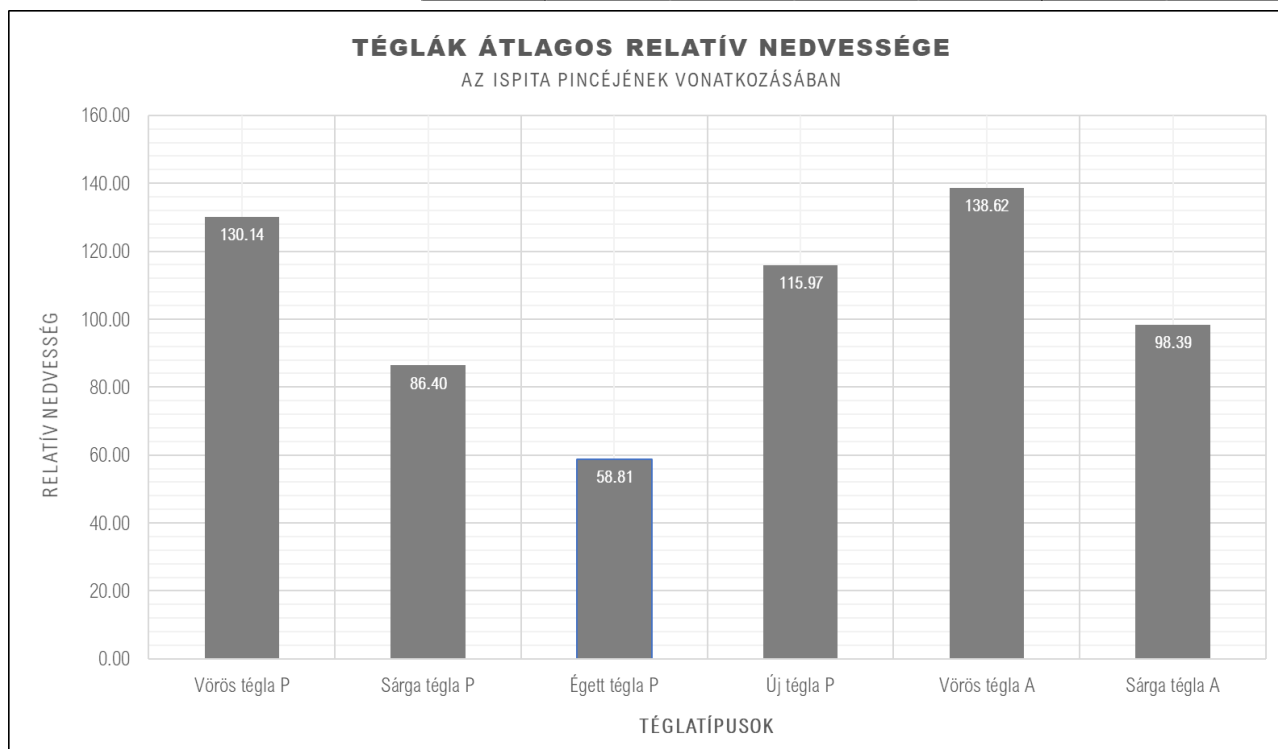
ÉPÜLETDIAGNOSZTIKAI VIZSGÁLATOK

25. ábra:

RELATÍV NEDVESSÉGTARTALOM

Az eredményekből jól kivehető az egyes téglatípusok közötti különbség. A legalacsonyabb nedvességtartalmakat égett téglákon mértem, amiből arra lehet következtetni, hogy az erősen kiégetett téglák pórusai nagyobbak, így pedig a kapilláris felszívódás hatása gyengébben érvényesül. Az is jól látszik, hogy az átjárót nagyobb nedvesség éri (a két épületrész érintkezésénél), mint a pince többi részét. (A szerző saját munkája)

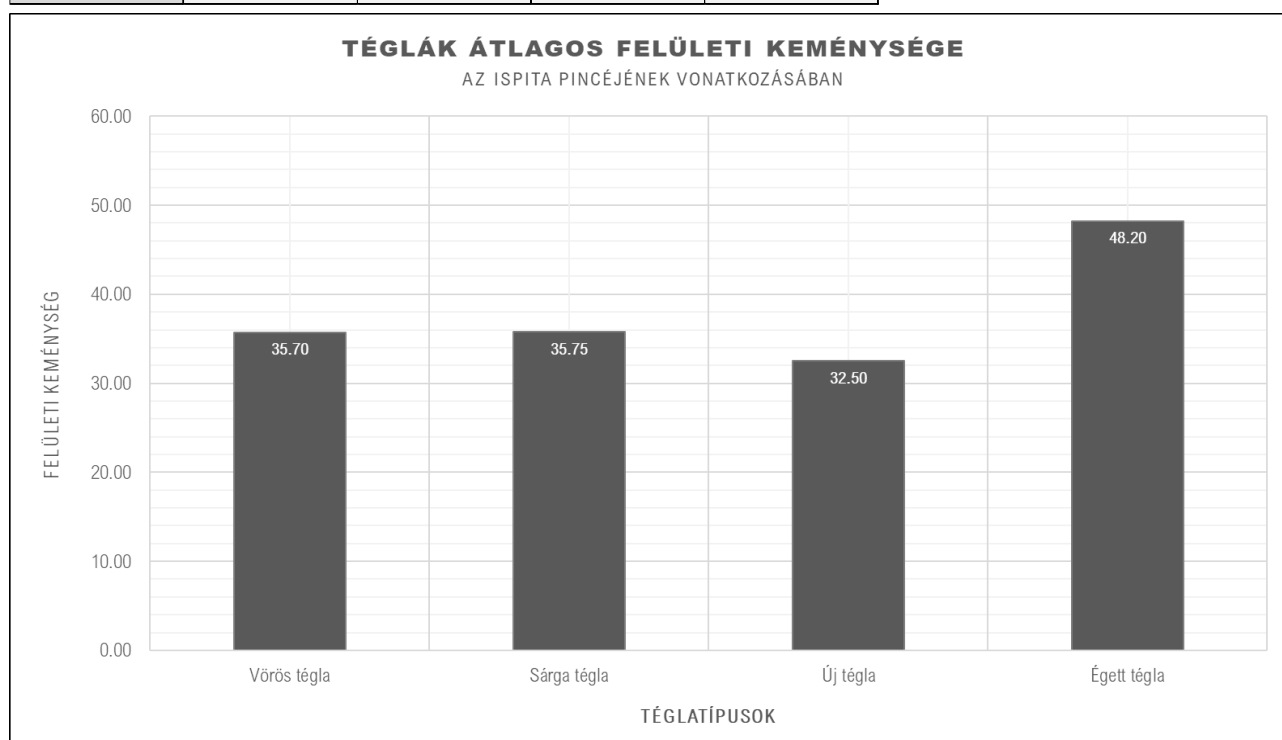
RELATÍV NEDVESSÉG						
TELJES PINCE				ÁTJÁRÓ		
Sorszám	Vörös téglá P	Sárga téglá P	Égett téglá P	Új téglá P	Vörös téglá A	Sárga téglá A
1	143.7	93.1	56.1	107.0	136.9	67.3
2	128.1	85.4	49.9		138.5	150
3	125.2	93.4	63.1	87.0		149.6
4	128.1	94.1	58.9		99.0	139.4
5	115.0	72.5	58.7	132.6		140.8
6	144.4	78.7	60.0		113.2	153.7
7	141.2	91.1	58.7	108.5		163.6
8	117.3	74.6	49.4		119.3	156.5
9	119.5	68.4	66.8	115.4		136.1
10	141.3	85.6	63.6		139.2	134.2
11	139.7	96.3	58.4	115.97		142.6
12	146.9	90.1	55.9		138.62	128.5
13	118.6	92.7	56.5	98.39		139.7
14	115.2	84.8	61.5		115.97	135.1
15	142.9	76.9	42.1	119.3		122.2
16	113.8	83.6	51.8		115.4	119.7
17	124.3	99.1	58.3	139.2		140.2
18	114.5	87.6	78.1		139.2	125.8
19	145.8	83.4	66.1	139.2		132.5
20	137.3	96.5	62.2		139.2	125.3
Σ/n:	130.14	86.40	58.81	115.97		138.62

SZILÁRDSÁG				
TELJES PINCE				
Sorszám	Vörös téglá	Sárga téglá	Új téglá	Égett téglá
1	37.0	30.0	36.0	47.0
2	32.0	34.0		
3	37.0	30.0	28.0	43.0
4	32.0	34.0		
5	40.0	41.0	32.0	50.0
6	35.0	32.0		
7	38.0	30.0	32.0	40.0
8	36.0	28.0		
9	34.0	28.0	32.0	50.0
10	36.0	39.0		
11	40.0	40.0	30.0	50.0
12	36.0	41.0		
13	29.0	37.0	42.0	59.0
14	43.0	33.0		
15	32.0	42.0	24.0	42.0
16	36.0	41.0		
17	39.0	41.0	35.0	47.0
18	32.0	40.0		
19	36.0	38.0	34.0	54.0
20	34.0	36.0		
Σ/n:	35.70	35.75	32.50	48.20

26. ábra:
FELÜLETI KEMÉNYSÉG

Az elvégzett vizsgálat kimutatta, hogy a vörös és sárga téglák hasonló felületi keménységgel rendelkeznek. Meglepő eredményt az égett téglák hoztak, amelynek kiugróan magas volt a felületi keménysége. Ez részben valószínűleg annak köszönhető, hogy a nedvességátvitel kevésbé érintette, így az nem tudta kifejteni negatív (szilárdság csökkentő) hatását. Az új téglák esetében befolyásoló tényező lehetett, hogy azokat a pillérek helyreállításához alkalmazták, és így a Schmidt kalapács energiájának egy része mozgási energiaként nyelődött el.
(A szerző saját munkája)

A MAGYAR ISPITA JELEN ÁLLAPOTA

A Magyar Ispita épülete korához képest igen jó állapotban van, ami főként a Foltányi Miklós és Winkler Gábor által vezetett rekonstrukciónak és átalakításnak, valamint az időszakos karbantartásoknak tudható be. De az ispita sem mentes a károsodásoktól. Ez leginkább a nedvesség elleni védelem hiányosságaiiban nyilvánul meg, így a diagnosztika során erre a problémára fókuszáltam és a továbbiakban ezt részletezem.

2013-ban a Városi Művészeti Múzeum (ma Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum) megbízásából Zádor Oszkár okl. épületszigetelő szakmérnök vezetésével készítettek felszívódó nedvesség elleni pinceszigetelést, azért hogy a pince helyiségeiben foglalkoztatóteret alakíthassanak ki. Az előzetes vizsgálatok a falak relatíve jó nedvesség-állapotáról számoltak be, habár a pincetér falai helyenként nedvesek voltak és a sótartalom a felületeken kivirágzott. A javasolt megoldás; utólagos vízszintes falszigetelés készítése volt, közepes nyomású akrilált gél injektálással, visszanyerhető nyomástartó szelepeken keresztül. Ugyanakkor teljeskörű falszigetelés nem készült, főként annak magas költségei miatt.²⁰

Az elvégzett vizsgálatok során fény derült arra, hogy a 2013-as felújítás, ahogy azt korábban Zádor Oszkár megjósolta, nem eredményezett teljes körű megoldást. A pince szigetelése sajnos csak részben akadályozza meg a nedvesség felszívódását. A szemrevételezés és a műszeres vizsgálat során kiderült, hogy a falakban most is jelen van a nedvesség, habár annak mértéke a pincetér különböző pontjain nagyon változó. Sok helyen *(ahol az injektálás nem hozott kellő eredményt, illetve ahol egyébként sem készült)* a beszivárgó nedvesség a talajból oldott sókat szállít a felszínre és azok ott kikristályosodnak

20 · Ugyanakkor Zádor Oszkár: javaslatot tesz a szigetelés későbbi kiegészítésére, mert úgy véli, hogy az alkalmazott megoldás csak részben járhat eredménnyel.

ÖSSZEFOGLALÁS

A viszonylag magasabb pórustartamú téglákon hamarabb jelenik meg a sókivirágzás, ami a téglák felszínének fehéres elszíneződését okozza. A nedves falak tovább vezetik a felszivárgó vizet a pince téglaboltozata felé, így azokon is megfigyelhetők a sókiválás jelei. A nedvesség okozta károsodások azonban nem csupán a pinceszinten vannak jelen. Az épület többi részén a korábbi felújítások során egyáltalán nem készült vízszigetelés, ami természetes módon magában hordozza az ispita falainak nedvesség okozta károsodásának lehetőségét. Ezen hatások azonban nem csupán a talajból felszivárgó víz jelenlétében nyilvánulnak meg, a múzeum homlokzatait ugyanis a csapóeső legalább ugyanolyan, ha nem nagyobb mértékben károsítja. A lábazat mögötti szigetelés szintén hiányzik, amelyet a kőburkolat falszárító hatása nem tud pótolni. Egyes helyiségekben és az ispita belső udvaraiban szintén jelen van a nedvesség. A jegypénztár falai pedig feltehetően a szomszéd épület vizes helyiségei miatt is ázik, hiszen azok közvetlen mellette kaptak helyet.²¹

A homlokzatokra különösen veszélyes a csapóeső, ugyanis a károsodás már igen előrehaladott állapotban van. A hőmérséklet-változás miatt védtelen falszakaszokban felhalmozódó csapadékvíz és felszivárgó nedvesség további károsodásokat idézhet elő. A hőingadozás egyes felületképző anyagokban, burkolatokban, sőt magában a határoló szerkezetekben is jelentős belső feszültségeket eredményezhet. Az erős felmelegedés és lehűlés felületi eróziós folyamatokat is megindíthat, amelyek fizikai lebomlásban, porladásban és a felületek elszíneződésében nyilvánulhat meg. A nedvesség okozta káros hatások a nyílászárókat is kedvezőtlenül érintik. Az ablakkeretekről lepergett festékréteg szabad teret ad a korhadásnak. A múzeumi funkció ellenére a Rákóczi Ferenc utcai homlokzat igencsak elhanyagolt. Néhány helyen a külső oldali ablak betört, így a csapadékvíz szabadon bejut a légrésekbe is.

27. ábra:
NYÍLÁSZÁRÓ KÁROSODÁSA

A mellékelt fotón jól látszik a károsodás mértéke. A betört ablakon át bejutó csapóeső az ablakkeret faanyagát is tönkreteszi. (A szerző saját felvétele)

21 A pontos okokra eddig nem sikerült fényt deríteni. Annyi bizonyos, hogy a beázás nem a tető felől érkezik. A nedvesség hatás még az első emelet határos falán is kimutatható, a tetőtér azonban már száraz.

AZ ÍSPITA JELEN ÁLLAPOTA C. BEKEZDÉSHEZ FELHASZNÁLT TOVÁBBI FORRÁSOK HIVATKOZÁSA:

- Déry Attila: *Öt könyv a régi építészetéről*, Terc Kiadó Budapest, 2010
- Bajza József: *Szemrevételezéses épületdiagnosztika, II. kiadás*, Terc Kiadó Budapest, 2006

ÖSSZEGZÉS

A dolgozat részeként elvégzett történeti kutatás nagyrészt tisztázta az Ispita építéstörténetét. A szerkezeti változások néhány részletét azonban nem sikerült feltárni. Az épületszerkezetek korának pontos megállapításához roncsolásos anyagvizsgálatokra is szükség lenne.

Az általam elvégzett vizsgálatok azonban jó közelítéssel írják le az Ispita jelen állapotát. Kiderült, hogy az időszakos funkcióváltások és felújítások következményeképpen az épületszerkezetek nem tekinthetők sem anyagukban, sem pedig korukban homogénnek, amit a pincetérben elvégzett vizsgálatok eredményei is megerősítettek. A szemrevételezés során a szerkezetek kialakításmódjának és anyagi összetételének meghatározásán túl sikerült beazonosítanom az Ispitát veszélyeztető legfontosabb károsító tényezőket is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Borbíró Virgil – Valló István: Győr városépítéstörténete, Akadémia Kiadó Budapest, 1956

Jenei Ferenc: Régi győri házak, 1959

Jenei – Koppány: Magyar műemlékek, Győr, 1964

Orbánné Dr. Horváth Márta: Győri emlékhelyek és köztéri alkotások, 2006

Winkler Gábor: „Győr városszerkezetének történeti jellegzetességei” c. tanulmány, Művészettörténet – Műemlékvédelem, Budapest, 1998

A Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola: 1939-40. évi szünidei felvételei, Győri műemlékek

Bajza József: Szemrevételezéses épületdiagnosztika, II. kiadás, Terc Kiadó Budapest, 2006

Déry Attila: Öt könyv a régi építészetéről, Terc Kiadó Budapest, 2010

Zádor Oszkár: Városi Művészeti Múzeum Magyar Ispita „M” épület 9021 Győr Nefelejcs köz 3. felújítás-átalakítás munkáit megelőző felszívódó nedvesség elleni pinceszigetelés kiviteli terve, Győr, 2013

Kiss Eszter: Magyar Ispita – Német Ispita, Templom és szociális épület a győri barokk építészetben, Győr, 2011

Foltányi Miklós – Winkler Gábor: Győr, Rákóczi F. U. 6. Magyar Ispita Múzeum Kialakítás Engedélyezési terve, Győr, 1993